

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

NATAŠA ZANUTTINI

Mentorica:
Doc. Dr. MELITA POLER KOVAČIČ

POSEG V ZASEBNOST: PRIMER SEVERINE VUČKOVIĆ

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

Kazalo

1 Uvod	2
2 Spoštovanje pravice do zasebnosti	4
2.1 Osebnostne pravice	4
2.2 Opredelitev zasebnosti	5
2.3 Zasebnost skozi čas	7
2.4 Pravica do zasebnosti	10
2.5 Pravica do zasebnosti v dokumentih Republike Slovenije in mednarodnih pravnih aktih	14
3 Pravica do obeščanja in svobode izražanja	16
3.1 Pravica do obeščanja in svobode izražanja v dokumentih Republike Slovenije in mednarodnih pravnih aktih	16
4 Vdor v zasebnost in kolizija pravic	19
4.1 Tipi vdorov v zasebnost	19
4.2 Upravičenost vdora v zasebnost	20
4.3 Pravica do zasebnosti proti pravici do obeščenosti	21
4.4 Legalnost in legitimnost novinarskega sporočanja	22
5 Študija primera: poseg v zasebnost pevke Severine Vučković	24
5.1 Kronologija	24
5.2 Splet, elektronski in tiskani mediji o objavi zasebnih posnetkov	26
5.3 Slovenski mediji in "porno zgodba"	28
5.4 Odzivi strokovne javnosti	32
5.5 Analiza prispevka v Odmevih na TV Slovenija	36
5.6 Javnost o medijskih odzivih na objavljene posnetke	37
6 Medijski škandal	40
7 Sklep	42
8 Viri in literatura	44

1 Uvod

Kaj imajo skupnega pevka Severina Vučković, tajnica iz Idrije, urednik razvedrilnega programa Televizije Slovenija, Vanja Vardjan, poslanec Državnega zbora Republike Slovenije, Aurelio Juri, učiteljica iz Tržiča in nesojena miss Tanja? Vsi so polnili strani in elektronski prostor medijev s svojimi najintimnejšimi zgodbami.

Stikanje po zasebnosti drugih je staro toliko kot človeštvo, opravljanje in prenašanje govoric pa pojav, od katerega danes živi dobršen del medijev. Koliko odpreti vrata v "območje" zasebnosti, kje je meja med zasebnim in javnim, oziroma, kje se začne tisti del zasebnosti javnih oseb, do katerega javnost vendarle nima pravice? Z dilemo se srečujejo mediji, novinarji, posamezniki in javnost, mejo pa postavljajo in predstavljajo vsak po svojih željah in kriterijih ob skromni asistenci zakonodaje in pravne prakse.

S povečanjem števila časopisnih izdaj, revij in elektronskih medijev v Sloveniji se je povečala tudi njihova želja po obravnavi tem, ki bi medij čim bolj približale širši javnosti. Tako so časniki vse bolj rumeni, javna televizija sledi komercialnim in ravno tako vse bolj rumeni, na svetovnem spletu pa so bile meje zasebnosti porušene, še preden se je kdo sploh potrudil, da bi jih postavil.

In kakšna je aktualna slika naslovnih tem slovenskega medijskega prostora? Objava fotografij intimnega odnosa tajnice politične stranke v pisarni v manjšem slovenskem kraju z možem, razprave po objavi zasebnih erotičnih posnetkov hrvaške pop pevke Severine Vučković o vplivih na poklicno pot, prodajo plošč in obiske koncertov, zasebni zgodbi urednika razvedrilnega programa nacionalne televizije Vanja Vardjana je bilo najprej moč slediti v Slovenskih novicah, pripoved je postala vroča tudi za vse ostale medije, estradnici Pika in Natalija Verboten s svojima oblinama in družinskima zgodbama polnita strani dnevnikov, tednikov in mesečnikov. Brez medijev ni politike in tudi obratno, tako je v primež rumenega tiska padel poslanec Državnega zbora Aurelio Juri z zgodbo o sekusalnem življenju. Brez pozornosti pa niso ostale niti gole fotografije povsem anonimne učiteljice iz Tržiča.

Dotaknila sem se le nekaterih vročih zgodb, ki jim je skupno vprašanje – ali niso mediji prestopili meje dovoljenega v razgaljanju zasebnosti. V vseh primerih gre torej za vprašanje posega v zasebnost, v kukanje skozi vrata, okna, v postelje, v mobilne telefone, k družinskim članom in prijateljem. Tako kot razviti medijski svet, smo tudi v Sloveniji dobili svoje erotične škandale, tako kot drugje po svetu pa so deklarirana pravica do zasebnosti ter etika in morala vsak dan na preizkušnji.

Preučevanje medijskih vsebin, pogovori s pravnimi strokovnjaki, kolegi novinarji, estradniki in bralci, gledalci in poslušalci so mi potrdili tezo, ki sem jo razvila že v času prvega medijsko odmevnejšega seksualnega škandala, ob objavi zasebnega posnetka pevke na spletu in v ostalih medijih, in sicer, da je v primeru Severine Vučković šlo za pretiran poseg v zasebnost. V diplomski nalogi bom v teoretskem delu opredelila ključne pojme, ki se pojavljajo v povezavi z zasebnostjo človeka in jih umestila v časovne okvirje. Z analizo zakonov in drugih pravnih aktov, ki urejajo pravico do zasebnosti, bom predstavila temelje, na katerih so varovane človekove pravice. V nadaljevanju pa bom z analizo novinarskih prispevkov predstavila, kako so se na objavo posnetkov odzvali mediji in različne javnosti. S teoretsko utemeljitvijo „medijskega škandala“ bom skušala ugotoviti, ali lahko tudi obravnavani primer uvrstim med škandale.

V svoji diplomski nalogi bom s študijo primera poskušala ponazoriti, da je meja med zasebnostjo in javnostjo še težje določjiva, kot je recimo meja med dvema valoma v morskih prostranstvih. Odvisna je od finančnega interesa medija, moči in tudi arogantnosti novinarja, spretnosti sodnikov in odvetnikov in zanimanja javnosti. In kje so človekove pravice in etika novinarskega ceha?

Torej, koliko in pri kom se sme pokukati skozi okno ali odgrniti zaveso? Ali je dovoljeno medijem objaviti več o tistih posameznikih, ki so medije sami povabili v notranjost svoje “zasebnosti”, je ukvarjanje z javnimi zadevami že dovolj, da se posameznikov zasebni prostor skrči na minimum?

Čeprav nam za obnašanje in delo v novinarskem poklicu služijo nekatera teoretična izhodišča in pravne norme, ki jih bom v nadaljevanju tudi izpostavila, pa sem prepričana, da bo v prihodnje želja javnosti po poseganju v zasebnost posameznikov še večja in bo “vrata v kopalnice in spalnice” vse težje, ali celo nemogoče zapreti.

2 Spoštovanje pravice do zasebnosti

2.1 Osebnostne pravice

Za opredelitev zasebnosti je potrebno pojasniti obseg in pomen osebnostnih pravic, med katere prištevamo tudi pravico do zasebnosti, kajti z osebnostnimi pravicami – osebna nedotakljivost, svoboda misli, svoboda tiska, pravica do imena, ki zagotavljajo fizično in moralno celovitost osebe, se je v razvoju varstva posameznika izoblikovala tudi pravica do zasebnosti oziroma pravica do osebnega življenja.

Teorija o človekovih pravicah temelji na naravnopravnih načelih, ki pojmujejo to pravico kot “prapravo vseh človekovih pravic” (Križaj, 1989: 20). Med osebnostne pravice prištevamo pravico do življenja, zdravja in telesne integritete, pravico do osebnega življenja, pravico do pisemske tajnosti, pravico do časti in dobrega imena, pravico do osebne identitete, pravico do prostosti in ne nazadnje, pravico do zasebnosti. Potrebno je tudi razlikovati človekove pravice od osebnostnih pravic, kajti človekove pravice ponavadi zajemajo varstvo posameznika pred kršitvami pravic, ki jih je pripisati državi ali njenim organom, pri osebnostnih pravicah pa govorimo o zaščiti posameznika pred posegi fizičnih ali pravnih oseb.

Obseg in pomen osebnostnih pravic se spreminjata, osebnostne pravice so v veliki meri odvisne od družbenega življenja, povezane z naravo osebnosti in socialnim povezovanjem, zato jih ni mogoče naštetih in dokončno vsebinsko opredeliti (Finžgar, 1985: 103–129).

Po mnenju Cvetka (1999: 41–43) lahko korenine ravnanja v nasprotju s človekovo voljo najdemo daleč v zgodovini. Že v Svetem pismu vladarji (Salamon, David) nastopajo kot kršitelji človekovih pravic, na omejevanje človekovega dostojanstva pa kažeta tudi Homerjeva epa, Odiseja in Ilijada.

Prva določba, ki naj bi bila povezana s človekovimi pravicami, je v literaturi omenjena Magna Charta Libertatum iz leta 1215. Ljudem naj bi dajala nove pravice. K razvoju osebnostnih pravic sta pripomogli dve določbi, Habeas Corpus Act, sprejeta v angleškem parlamentu leta 1679, in Bill ob Rights, sprejeta prav tako v angleškem parlamentu 1689. leta. Prva je neposredno razširila osebno svobodo, druga pa je z določenimi omejitvami uveljavila svobodo govora. Ameriška Virginijska deklaracija o pravicah, ki je bila sprejeta leta 1776, je prvič določila osebnostne pravice na ravni ustave. V deklaraciji so zagotovljene pravice do življenja, svobode, lastnine ter osebnostne sreče in varnosti. Kot novost pa je bila določena tudi svoboda tiska, ki je ni moč omejiti. S sprejetjem 1789. leta je najbolj splošna francoska Deklaracija o pravicah človeka in državljana opredelila enakost in neodvisnost vseh ljudi, priznavala pa je tudi prirojene pravice. K razvoju osebnostnih pravic so prispevale revolucije v letu 1884, ki so v Nemčiji, Avstriji in Italiji z določbami na ustavni ravni prinesle tudi nekatere državljanske svoboščine. Čeprav so določbe pa zatrtju revolucij razveljavili, pa pravic ljudem ni bilo moč odvzeti in tako so našle prostor tudi v novih ustavnih aktih (Bašić, 1996: 20–21).

Po 2. svetovni vojni je bila pozornost namenjena dokumentom za varovanje osnovnih človekovih pravic na mednarodnih nivojih. Najpomembnejši listini sta: Ustanovna listina Združenih narodov (sprejeta 1945), Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (1966). Z Evropsko konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, sprejeto 1950. leta, pa so bili prvič določeni ustrezni organi in postopki za varovanje človekovih pravic.

2.2 Opredelitev zasebnosti

Enoznačne opredelitve pojma zasebnost ni. Tudi v pravni teoriji in praksi ter odločbah ustavnih sodišč bi jo težko našli. Zasebnost je najpogosteje opredeljena z več elementi:

zasebno in družinsko življenje, moralna in duševna svoboda, telesna in duševna nedotakljivost; med kršitve zasebnosti sodijo tudi posegi zoper čast in dobro ime, razkrivanje okoliščin iz zasebnega življenja, poseganje v korespondenco in uporaba tuje identitete.

Izhodišče obravnavanja zasebnosti je pojmovanje človekovega dostojanstva, ki ima dve komponenti. Osebna obsega človekovo zmožnost in pripravljenost, da svoje individualne danosti, lastnosti in težnje, ki ga določajo, razvija za ohranitev in razvoj življenja, v sodelovanju z drugimi ljudmi. Druga komponenta, družbena, pa človeku zagotovi potrebno okolje in mu pomaga pri uveljavljanju njegovih teženj (Šinkovec, 1996: 903). Po najbolj splošnih opredelitvah je zasebnost posameznikova pravica, da ga "pustijo pri miru oziroma, da sam nadzoruje nezaželeno publiciteto o osvojenih osebnih zadevah" (Day, 1991: 97), zasebnost lahko utemeljimo tudi kot "zahtevo posameznikov, skupin ali institucij, da same določijo, kdaj, kako in v kakšni meri bodo informacije o njih samih posredovane drugim" (Westin v Hodges, 1994: 198).

Nekateri avtorji, kot recimo Belsey (1992: 83), navajajo, da zasebnost sestavljajo tri sestavine:

- zasebnost v prostoru (telesna ali fizična zasebnost), posameznikova možnost biti sam, ločen od fizične prisotnosti drugih ljudi,
- zasebnost osebnosti (mentalna ali komunikacijska zasebnost), svoboda misli, opredelitev in izražanja, in
- informacijska zasebnost, ki postaja vse pomembnejša z uporabo informacijskih tehnologij in v njihovem okviru zbirk, ki vsebujejo osebne podatke (Čebulj, 1990: 6).

Zasebnost so nemški pravni teoretiki razdelili v tri ožja področja:

- področje skrivnosti je najbolj zaprto, posameznik zaupa skrivnost drugi osebi le pod pogojem, da jo bo ta varoval,
- zaupno področje je tisti del posameznikovega zasebnega življenja, v katerega vključuje le osebe, ki jim izkazuje zaupanje (znanci, kolegi, poslovni partnerji). Individualno ravnanje z zaupnimi pismi, zlorabe magnetofona in podobno so lahko kršitve, ki so naperjene zoper to zaupno področje in

– zasebno področje, ki vključuje vsa tista dogajanja in odnose v življenju, ki jih želi posameznik zavarovati pred drugimi zato, ker so zasebne narave, nimajo pa značaja osebnostnih skrivnosti ali zaupnosti (Šelih, 1979: 163).

Pravica do zasebnosti je torej nastala kot osebnostna pravica, danes pa je postala v nekaterih pravnih sistemih samostojna kategorija človekovih pravic, za katero velja, da “izhaja iz generičnega bistva človeka in človeške družbe kot take” (Križaj, 1989: 15). Pravica do zasebnosti velja v sodobnem svetu za eno najboljsežnejših pravic, ki jo tudi posameznik zelo ceni. Tudi zato se varovanju zasebnosti posveča vedno večja pravna varnost, priznanju pravice do osebnega življenja je namenjena pozornost v mednarodnih listinah, deklaracijah in konvencijah, pa tudi v pravu posameznih držav.

2.3 Zasebnost skozi čas

Koncept zasebnosti, videnja in občutja, ki ga s tem pojmom povezujemo danes, se v evropski zgodovini razvija in izoblikuje šele v 19. stoletju, čeprav je prve nastavke novega razumevanja zasebnosti mogoče zaslediti v pozni antiki. Od tedaj pa do 13. stoletja poteka tiha revolucija, ki bi jo mogli označiti kot progresivno invazijo zasebnosti.

ANTIKA

Antična Grčija je poznala natančno razdelitev med javnim in zasebnim področjem, potekala je kot razmejitev med polisom in oikosom. Polis je predstavljal področje, kjer so državljani razpravljali o javnih zadevah, združeval je torej “državo“, “ljudstvo“ in “javnost“. Zasebna sfera pa je zajemala gospodinjstvo, v središču katerega je bil dom, hiša in družina, z vsemi hirarhičnimi odnosi. Tudi gospodarstvo je sodilo v sfero zasebnega. Antično pojmovanje javnosti je bilo vpeto v nasprotje javno – zasebno, izstop iz zasebnosti je pomenil vstop v javnost, sfero, ki je omogočala življenje med enakimi. Ta formalno pravna enakost vseh, ki vstopajo v javnost, na kateri temelji občja dostopnost javnosti, še danes predstavlja temeljno opredelitev javnosti. Javno delovanje in nastopanje je bila pravica vsakega državljana, o nastopu so sodili drugi. V nasprotju z javnim, pa je veljal prezir do zasebnosti. Za Grke je bilo življenje zunaj skupnega sveta, v zasebnosti, idiotsko življenje. Antično razlikovanje med javnim in zasebnim se je pokrivalo z razlikovanjem med gospodinjstvom in družino na eni strani in političnim na drugi (Bašić, 1996: 21–29).

FEVDALIZEM

V fevdalizmu javnost v antičnem smislu ni obstajala. Novi vek je politično začel enačiti z družbenim, kar je povezano s prestopom gospodarske dejavnosti družine na področje javnega. Po propadu rimskega imperija je religija nudila nadomestek za pripadnost kakšnemu javnemu telesu. Nasprotje med posvetnim in posvečenim religijskim življenjem je nadomestilo propad med javnostjo in zasebnostjo antičnega sveta, tako se vsaj deloma antična dvojica javno – zasebno pokriva s srednjeveškim parom religiozno – posvetno (Bašić, 1996: 30–32).

MEŠČANSKA JAVNOST

Z ustanavljanjem meščanske države in razvojem nove kapitalistične ekonomije tudi razločevanje med javnim in zasebnim dobi nove razsežnosti. Razvoj industrijskega kapitalizma in meščanske družbe na eni strani umešča hišno gospodinjstvo (družino) in njegove gospodarske dejavnosti, probleme in način organiziranja v javni prostor, na drugi strani pa zasebni sferi spremeni funkcijo z zagotavljanjem intimnosti. Novoveški individualizem je predvsem obogatil zasebno sfero in postavil temelje za razumevanje javnega in zasebnega, kakršno je značilno za moderno. V tem času se pomenu »javnega« začne dodajati tisto, kar je manifestno in odprto za javno opazovanje, in »zasebno« kot zatočišče, kot tista sfera življenja, ki je omejena izključno na družino in prijatelje.

S spremenjenimi razmerami delovanja javne in zasebne sfere se z ustanavljanjem nacionalnih držav v novem veku definira posebna sfera življenja, ne javno, ne zasebno, pač pa sfera družbenega. Tako se z razraščanjem družbene sfere vzpostavlja konfliktno razmerje med javno in zasebno sfero. Javnost v pomenu skupnega dobrega dobi novo nalogo, da ščiti posameznika, tudi kot lastnika.

Z nastankom monopolnega kapitalizma je prišlo do poseganja države v sfero trga, na drugi strani pa so posamezni organizirani interesi zasebnega kapitala začeli posegati v sfero politike in države. V to obdobje sodijo tudi spremembe na področju družbenega komuniciranja. Francoska revolucija je postavila legalne pogoje, ki jih potrebuje država za obstoj – pravica javnega obravnavanja mnenj, pravica izražanja in svoboda tiska. Volilna pravica postane splošna, poveča se pismenost, kar med drugim postavi pogoje

za oblikovanje časopisov. V tem obdobju se v zasebni sferi loči posebno področje, sfera intimnosti, pribežališče posameznika pred vdorom države (Bašić, 1996: 33–45).

ZASEBNOST V 20. STOLETJU

Koncept zasebnosti, kot ga pojmuje danes, se razvije šele v 19. stoletju. Zasebnost kot moderna kategorija nastaja istočasno s procesom formalne institucionalizacije javnosti, z ustanavljanjem prvih mnenjskih časopisov, kar pomeni, da je legitimnost javnega izražanja mnenj konstitutivno povezana z možnostjo javnega publiciranja. Novi načini komuniciranja so vplivali na pojmovne javnega in zasebnega. Novoveška zasebnost se razcepi na tisti del, ki je pod neposredno regulacijo države (lastninske pravice, nedotakljivost zasebnih prostorov).

Novi vek je s poudarjanjem individualnosti izredno obogatil zasebno sfero, dobila je primarno funkcijo zagotavljanja intimnosti. Tisto, kar danes označujemo s privatnostjo, je v bistvu sfera intimnosti, sfera, ki je ni poznala nobena doba pred novim vekom. Ko so dejavnosti zasebnega gospodinjstva postale stvar javnosti, lahko govorimo o rojstvu države. Definicijo zasebnosti v 20. stoletju lahko opredelimo tudi skozi podobo subjekta. Razsrediščeni subjekt nima opore za identifikacijo v nobenih tradicionalnih odnosih in razmerjih. Edino oporo za svoje nastopanje ima v sferi zasebnosti in oblikuje se izključno v njej. Postmoderni subjekt najde oporo izven sebe. Tudi tradicionalne vloge, ki so bile pogojene z določenimi spolnimi značilnostmi, so popolnoma zabrisane. Postmoderni subjekt ne najde odgovora na vprašanje, kdo sem in kaj sem.

Razkroj javne sfere se je torej začel še pred stoletjem in posledice razkrajanja so vplivale na večje premike med javno in zasebno sfero. Javnost se je privatizirala (in intimizirala), zasebnost pa podružbljala, družbena sfera pa je istočasno začela prevzemati večino vlog, ki jih je v tradicionalnem pojmovanju imela javnost (Thompson, 1990: 112). V poznokapitalističnem sistemu prihaja do tekmovalnosti med identitetami. Pride do trčenja med identiteto potrošnika in identiteto državljana, prav zaradi tega, ker visoko razvite družbe ponujajo zasebne rešitve za javne probleme. Meščanska država je nadaljevala "tridelni" model, v katerem se med javno in zasebno sfero vmešča sfera družbenega, pozni kapitalizem pa je popolnoma izločil družino iz ekonomske sfere in javnost iz sfere države. Sfera javnosti in države sta javni v tem pomenu, da se obe

nanašata na celoto, v nasprotju z ekonomijo in družino, ki sta zasebni v tem, da sta vodeni z zasebnimi, partikularnimi interesi (Peters, 1993: 558).

Narava našega pojmovanja, kaj je javno in kaj zasebno, je spremenjena tudi glede na vlogo, ki jo imajo v družbenem komuniciranju množični mediji. Kot pravi Thompson (1990: 240): „Zasebna življenja posameznikov se tako spreminjajo v javne zadeve z objavljanjem (publiciteto) v množičnih medijih in obratno, javni dogodki postajajo zasebne izkušnje, ki jih doživljamo v zasebnosti lastnega doma.“

2.4 Pravica do zasebnosti

Eno od pomembnih pravil pri novinarskem sporočanju je spoštovanje zasebnosti. Novinarstvo je družbena dejavnost, ne pa zasebna dejavnost (Merrill, 1989: 242), zato je zanimanje medijev predvsem zanimanje za ljudi, njihovo delo in ne nazadnje, njihovo zasebnost. Kljub temu pa mora novinar spoštovati zasebno življenje oseb. In zakaj tako velik interes po zaščiti zasebnosti? Day navaja štiri pomembne razloge za visoko vrednotenje pravice do zasebnosti: drugi nimajo pravice, da bi o posamezniku vedeli vse in s tem spodkopali njegovo avtonomnost, zasebnost avtonomnega posameznika varuje pred zaničevanjem in posmehom drugih, proizvaja mehanizem, s katerim posameznik lahko nadzira svoj ugled, in ne nazadnje omogoča posamezniku, da nadzira stopnjo njegove socialne interakcije (Day, 1991: 98–99).

Pravica do zasebnosti ima pravno in etično razsežnost. Ameriško pravo pozna štiri elemente vdora v zasebnost (Holsinger v Poler, 1997: 172):

- nadlegovanje, ko gre za vdor v posameznikov fizični ali mentalni prostor, resničnost informacij ni merilo,
- objava v zadrego spravljajočih zasebnih podatkov, ko gre za objavo zasebnih informacij, za katere posameznik ni želel, da bi prišle v javnost,
- objava informacij, ki prikažejo osebo v napačni luči, oziroma izkrivljajo posameznikovo osebnost in
- prisvojitve imena ali podobe osebe brez njenega dovoljenja, neavtorizirana uporaba imena ali podobe neke osebe.

Pravo določa, da množična občila ne kršijo pravice do zasebnosti:

- ko se posameznik z udeležbo na javnem dogodku prostovoljno ali neprostovoljno odreče zasebnosti in
- ko obstaja javni interes, ki ima v določenem primeru prednost pred zasebnostjo (Day, 1991: 102).

Pravo torej natančno ne določa meje med javnim in zasebnim, in tako je novinarjeva moralna odgovornost še posebej pomembna. Čeprav ima človek moralno pravico do zasebnosti, pa se ta različno meri, tako novinarji javnim uslužbencem dopuščajo le malo "zasebnega prostora", še manjši pa je ta "prostor" medijskih osebnosti. Mnoge med njimi, še posebej tiste iz sveta zabave, se zaradi samopromocije zasebnosti že vnaprej odpovedujejo. Z etičnega vidika je pomembno vprašanje, "do katere mere se javno obveščanje nanaša na posameznikovo javno delovanje ali podobo in ali se morajo javni uslužbenci v veliki meri odreči svoji avtonomiji" (Day, 1991: 103). Čeprav zakonodaja javnost dogodka upošteva kot pomemben element pri poročanju, torej dogodki, ki potekajo v javnosti, naj ne bi bili zasebni, pa je v posameznih primerih potrebno upoštevati okoliščine in položaj ter tudi starost posameznika.

Etiko zasebnosti potrebujemo tudi pri objavi informacij, ki posameznika lahko spravijo v zadrego. Etika zahteva podrobnejše opredelitve, kaj je vredno javnega interesa, torej gre za razlikovanje med tem, kar javnost mora vedeti, in tistim, kar zadovoljuje zgolj njeno radovednost.

Četudi se zdi, da zakonodaja in osnovna pravila etičnega ravnanja v veliki meri postavljajo meje javnega in zasebnega pri poročanju, se veliko dilem pojavlja pri poročanju o znanih oziroma javnih osebnostih. Mnogi avtorji tudi javne osebe ločijo v več skupin, z večjo ali manjšo stopnjo zasebnosti. Kdo so javne osebnosti?

1. Rivers in Schramm (1957: 167) jih delita na državne uslužbence ali politike in pomembne ali znane osebnosti. Državni uslužbenci ali politiki se z odločitvijo za opravljanje javne funkcije postavijo pred oči javnosti. Njihove moralne vrednote, politična filozofija, sposobnosti, postanejo vprašanja legitimnega javnega interesa. Avtorja sta prepričana, da je novinar dolžan objaviti le dejstva o sposobnostih državnega uslužbenca ali politika za opravljanje funkcije, v nasprotnem primeru pa naj

ne posega v politikovo zasebnost, razen če obstaja kak drug utemeljen razlog. Med pomembne ali znane osebnosti uvrščata ljudi, ki so v zanimanje javnosti vstopili zato, ker so ustvarili ali storili nekaj, kar je vredno zanimanja javnosti. Kot ugotavljata avtorja, večina izmed njih ne nasprotuje določeni meri vstopa v zasebnost, kajti publiciteta jim v veliki meri koristi, tudi negativna, torej tudi tista, ki na prvi pogled celo škodi njihovi integriteti. Posebna kategorija so ljudje, ki postanejo predmet javnega interesa zaradi svojih zvez z znanimi osebnostmi, kot so recimo njihovi sorodniki ali prijatelji.

2. Tudi Belsey se opredeljuje do treh skupin (1992: 84–87). Znane osebnosti, ki jih publiciteta ustvarja in ohranja in brez publicitete ne bi bile to, kar so, zato tudi pri varovanju zasebnosti ne morejo biti dosledne. Sem v večini sodijo ljudje iz zabavne industrije, glasbenega sveta, v zadnjem času pa v to kategorijo lahko uvrščamo tudi politike in športnike. V drugo skupino sodijo osebe, ki so se nepričakovano ali celo neprostoovoljno znašle v krogu zanimanja javnosti, to so recimo razni avtorji zaradi svojih dosežkov, ali pa posamezniki, ki so se znašli v zanje nenavadnih situacijah (preživeli katastrofo, nesrečo, sorodniki žrtev, dobitniki iger na srečo), in o njih naj bi mediji objavili le informacije, ki se nanašajo na aktualni dogodek. Tretja skupina pa so politiki in drugi, ki imajo v družbi moč in oblast. Po Belseyevem mnenju ti posamezniki ne morejo zahtevati zaščite zasebnosti, kajti javnost prek zasebnosti spoznava njihove človeške in moralne vrednote.

3. Tudi akademik Alojzij Finžgar se s posebno pozornostjo dotika osebnosti javnega življenja (Finžgar, 1985: 123). Pravi, da je javnost lahko obveščena zgolj o tistih podatkih iz njihove zasebnosti, za katere obstaja upravičen interes. Pri tem izključuje objavo podatkov, ki se nanašajo izključno na osebno ali intimno življenje. Želja po senzaciji in radovednost nista opravičilo za kršenje osebnostnih pravic. Načelno je dovoljeno objaviti samo tisto, kar zadeva delovanje teh oseb v javnosti, ne pa tudi tistega, kar zadeva zasebno ali družinsko življenje. Vendar je treba upoštevati, da tudi osebno življenje v določeni meri zanima javnost, zlasti če ima določeno zvezo z javnim delovanjem.

Ali so posegi v zasebnost nujni? Po Dayevem mnenju so, pomembno vprašanje pa je, kako si mejo med zasebnim in javnim postavijo mediji (Day, 1991: 97). Absolutne pravice do zasebnosti ni, težava pa je v tem, kako določiti raven pravice javnosti do

obveščeni. Ob upoštevanju Kantove etike, je novinarjeva temeljna odgovornost oziroma dolžnost spoštovanje dostojanstva človekove osebe. Novinar, ki predmet novinarskega upovedovanja ali vir informacij upošteva kot osebo, bo v skladu z moralnim zakonom tudi v primeru dileme "zasebnost – javnost" znal prepoznati, kaj mu nalaga dolžnost (Poler, 1997: 180).

Ena izmed glavnih zapovedi novinarske etike je, da so nekatera področja posameznikove zasebnosti, kamor sodi poročanje o boleznih, spolnosti, posilstvu, homoseksualnosti, prestopništvu mladoletnikov, samomorih, družinskih nesrečah in osebnih tragedijah, zaradi svoje občutljivosti še bolj zaščitena (Day, 1991: 104–111). Etika zasebnosti v novinarskem sporočanju je povezana s tremi vrednotami (prav tam).

- Spoštovanje osebe kot cilja na sebi: avtonomen posameznik je upravičen do dostojanstva, ki ga ne smejo ogroziti slogani kot "ljudje imajo pravico vedeti".
- Družbena koristnost: novinar mora ugotoviti, ali je zasebna informacija bistvena, da bo javnost razumela sporočilo, to načelo kot opravičilo za vdor v zasebnost izloča senzacionalizem, morbidno radovednost, posmeh in voajerizem.
- Pravičnost: novinar mora presoditi, koliko zasebnosti si neka oseba v določenih okoliščinah resnično zasluži. Javni uslužbenci, ki kršijo prisego javnosti, naj bi si v večini okoliščin zaslužili manj zasebnosti, kot recimo žrtve tragedij.

V razpravah o pravici javnosti do obveščeni in pravici posameznika do zasebnosti ne moremo zaobiti teorije o sferah človekovega ravnanja. Ta ločuje med štirimi sferami: javno, zasebno, tajno in intimno, ki se med seboj razlikujejo tako v različnih stopnjah pravnega varstva, kot tudi v stopnjah dovoljenega posega. Posebej velja izpostaviti intimno sfero, ki predstavlja zadnje nedotakljivo področje človekove zasebnosti; javnosti je nedostopna, novinar pa brez privolitve prizadetega vanjo ne sme nikoli poseči. K človekovi intimni sferi, ki je varovana ne glede na njegovo javno vlogo, med drugim štejemo: spolno življenje, operacije in medicinske preiskave, telesno in duševno prizadetost ter zaupne informacije, posredovane spovedniku, zdravniku ali odvetniku (Šinkovec, 1996: 906). Novinar brez privolitve prizadetega ne sme nikoli poseči v njegovo intimno sfero, okoliščine iz zasebne in tajne sfere pa lahko objavi le tedaj, ko gre za informacijo javne narave, za katero je v zakonu določen javni interes.

2.5 Pravica do zasebnosti v dokumentih Republike Slovenije in mednarodnih pravnih aktih

Ustava Republike Slovenije v 35. členu zagotavlja “nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti ter osebnostnih pravic”. V 37. členu je zagotovljena “tajnost pisem in drugih občil. Samo zakon lahko predpiše, da se na podlagi odločbe sodišča za določen čas ne upošteva varstvo tajnosti pisem in drugih občil in nedotakljivost človekove zasebnosti, če je to nujno za uvedbo ali potek kazenskega postopka ali varnost države”. 38. člen Ustave zagotavlja “varstvo osebnih podatkov. Prepovedana je uporaba osebnih podatkov v nasprotju z namenom njihovega zbiranja. Zbiranje, obdelovanje, namen uporabe, nadzor in varstvo tajnosti osebnih podatkov določa zakon. Vsakdo ima pravico seznaniti se z zbranimi osebnimi podatki, ki se nanašajo nanj in pravico do sodnega varstva ob njihovi zlorabi”.

Kodeks novinarjev Slovenije, sprejet 10. oktobra 2002 v Izoli, v 20. členu zahteva, da

novinar spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in se izogiba senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti javnosti. Poseg v posameznikovo zasebnost je dovoljen le, če za to obstaja javni interes. Pri poročanju o javnih osebnostih in tistih, ki želijo dobiti moč in vpliv ter vzbujati pozornost, je pravica javnosti do obveščanja širša. Novinar se mora zavedati, da lahko z zbiranjem ter objavo informacij in fotografij škodi posameznikom, ki niso vajeni medijske in javne pozornosti.

Posebna pozornost je namenjena otrokom: 22. člen Kodeksa novinarjev Slovenije od novinarjev zahteva “posebno obzirnost pri zbiranju informacij, poročanju in objavi fotografij ter prenašanju izjav o otrocih in mladoletnih, tistih, ki jih je doletela nesreča ali družinska tragedija, osebah z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter drugih huje prizadetih ali bolnih”.

Določbe, ki tudi opredeljujejo varstvo zasebnosti v posameznih segmentih, so zapisane v Zakonu o medijih in v Zakonu o elektronskih komunikacijah, sprejetem leta 2004, kjer je v 10. poglavju še posebej izpostavljena zaupnost komuniciranja.

Splošna deklaracija o človekovih pravicah (sprejela jo je Generalna skupščina Združenih narodov 10. decembra 1948, predstavlja pa temeljno izhodišče za vso sodobno zakonodajo na področju človekovih pravic in svoboščin ter zasebnosti) v 12. členu določa: "Nikogar se ne sme nadlegovati s samovoljnim vmešavanjem v njegovo zasebno življenje, v njegovo družino, v njegovo stanovanje ali v njegovo dopisovanje in tudi ne z napadi na njegovo čast in ugled." Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (New York, 19. december 1966) v 17. členu določa, da se "nikomur ne sme samovoljno ali nezakonito vmešati v zasebno življenje, v družino, v stanovanje ali dopisovanje in ga tudi ne nezakonito žaliti ali škodovati njegovemu ugledu". Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščinah pravico do zasebnosti opredeljuje v 8. členu, kjer pravi, da "ima vsakdo pravico do spoštovanja svojega zasebnega in družinskega življenja, svojega doma in dopisovanja". Evropska konvencija je bila prvi mednarodni dokument o človekovih pravicah, ki je namenjen varovanju širokega obsega državljanskih in političnih pravic na notranjem področju (Predpisi o novinarjih in medijih, 1995; Rovšek, 1994).

V dokumente, ki opredeljujejo ravnanje novinarjev v Sloveniji, uvrščamo tudi Münchensko deklaracijo, ki so jo podpisali časnikarski sindikati Evropske unije in Švice. Peto načelo te deklaracije pravi, da se mora novinar obvezati, da bo spoštoval zasebno življenje oseb. (Predpisi o novinarjih in medijih, 1995)

3 Pravica do obveščanja in svobode izražanja

Med temeljne človekove pravice sodita pravica do svobode izražanja in pravica do obveščanja. Vsakdo mora imeti možnost, da si pridobi informacije, ki vplivajo na njegove odločitve in delovanje. Omogočeno pa mu mora biti tudi njihovo preverjanje.

Ena izmed pomembnejših človekovih pravic, ki se je v zadnjih desetletjih uveljavila, je svoboda obveščanja – svoboda iskanja in zbiranja, posedovanja ter širjenja informacij in mnenj. Je pa ta pravica zaradi različnih interesov nenehno ogrožena. Obveznost vsake demokratične družbene ureditve je, da zagotavlja pravico uveljavljanja svobode obveščanja, torej da ima vsak posameznik pravico iskati informacije, jih širiti in posredovati svoja mnenja. V okviru tega pojmovanja velja, da javna oblast ni lastnica informacij, temveč jih ima le v začasni posesti, zato jih je dolžna v okvirih zakonskih opredelitev deliti z vsemi. Prost dostop do informacij je torej splošna človekova pravica (Sedmak, 1995: 11–16).

3.1 Pravica do obveščanja in svobode izražanja v dokumentih Republike Slovenije in mednarodnih pravnih aktih

Pravico do svobode obveščanja in omejitve, dolžnosti ter odgovornosti opredeljujejo v Sloveniji Ustava Republike Slovenije, Zakon o varstvu osebnih podatkov, Zakon o dostopu do informacij javnega značaja, in Kodeks novinarjev Slovenije. Pravica do obveščanja je opredeljena tudi v mnogih mednarodnih aktih.

Ustava Republike Slovenije v 39. členu določa: “Zagotovljena je svoboda izražanja misli, govora in javnega nastopanja, tiska in drugih oblik javnega obveščanja in izražanja. Vsakdo lahko svobodno izbira, sprejema in širi vesti in mnenja. Vsakdo ima pravico dobiti informacijo javnega značaja, za katero ima v zakonu utemeljen pravni interes, razen v primerih, ki jih določa zakon.” Tudi v Zakonu o dostopu do informacij javnega značaja je v 5. členu opredeljena pravica do obveščanja: „Informacije javnega značaja so prosto dostopne pravnim ali fizičnim osebam. Vsak prosilec ima na svojo zahtevo pravico pridobiti od organa informacijo javnega značaja tako, da jo pridobi na

vpogled, ali da pridobi njen prepis, fotokopijo, ali njen elektronski zapis. Vsak prosilec ima pravico, da pod enakimi pogoji kot druge osebe pridobi pravico do ponovne uporabe informacij v pridobitne ali nepridobitne namene.“

V Kodeksu novinarjev Slovenije je v preambuli zapisano:

Prvo vodilo dela novinarjev je pravica javnosti do čim boljše informiranosti. Obveščенost javnosti je temelj delovanja sodobnih družb in je pogoj za delovanje demokratičnega sistema. Da bi zagotovili pravico javnosti do obveščенosti, morajo novinarji vedno braniti načela svobode zbiranja in objavljanja informacij in pravico do izražanja mnenj.

Pravico do svobode obveščanja in njene omejitve opredeljujejo tudi Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah, Kazenski zakonik Republike Slovenije in Zakon o obligacijskih razmerjih.

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin v 10. členu zagotavlja posamezniku svobodo izražanja:

Vsakdo ima pravico do svobodnega izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje. (...) Izvrševanje teh svoboščin vključuje tudi dolžnosti in odgovornosti, zato je podvrženo omejitvam in kaznim. Pravica do obveščanja med drugim „ugasne“, kadar gre za zavarovanje ugleda in pravic drugih ljudi, za zavarovanje zdravja ali morale ter za preprečitev razkritja zaupnih podatkov ali za varovanje avtoritete in nepristranskosti sodstva.

Pravica do svobode izražanja je opredeljena tudi v Deklaraciji o sredstvih množičnega komuniciranja in človekovih pravicah v razdelku A (3. odstavek) in v 7. členu Resolucije št. 1003 parlamentarne skupščine Evrope, kjer je še posebej izpostavljeno, da mediji služijo ljudem. Tudi v uvodu Münchenske deklaracije o dolžnostih in pravicah je zapisana pravica do obveščanja, svobode izražanja in kritike vsakega človeškega bitja. (Predpisi o novinarjih in medijih, 1995)

Splošna deklaracija o človekovih pravicah v 19. členu: zagotavlja, da ima vsakdo „pravico do svobode mnenja in izražanja, všteti pravico, da nihče ne sme biti

nadlegovan zaradi svojega mnenja in pravico, da vsakdo lahko išče, sprejema in širi informacije in ideje s kakršnimikoli sredstvi, ne glede ne meje“. Vsekakor pa je ob uveljavljanju te pravice potrebno upoštevati določila 29. člena Splošne deklaracije o človekovih pravicah, ki določa, da je pri uveljavljanju svojih pravic in svoboščin „vsakdo omejen z določbami zakonodaje, katere izključni namen je zavarovati nujno priznavanje in spoštovanje pravic in svoboščin drugih ter izpolnjevanje upravičenih moralnih omejitev, upoštevanja javnega reda in splošne blaginje v demokratični družbi“. V Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah je v 19. členu zapisana pravica do prostega izražanja in prostega širjenja informacij. Uveljavljanje te svoboščine pa vključuje tudi posebne dolžnosti in odgovornosti, ki so povezane s spoštovanjem ali ugledom drugih oziroma zaradi zagotavljanja državne varnosti ter zavarovanje reda, javnega zdravja in morale. (Rovšek, 1994)

Tako v zakonodaji in ostalih predpisih Republike Slovenije kot tudi v mednarodnih aktih je opredeljena pravica do obveščanja in širjenja informacij. Omejena pa je še z eno, prav tako pomembno človekovo pravico, in sicer pravico do zasebnosti. V sodobnem medijskem prostoru pa se pogosto pravica do obveščanja in pravica javnosti do obveščeni razbohotita na račun pravice do zasebnosti. Tako novinarji pogosto opravičujejo svoje delo in zadostitev radovednosti javnosti s pravico javnosti do obveščeni in objavljajo informacije o ljudeh in dogodkih, za katere javnost nima upravičenega interesa. Prinašajo pa večje deleže gledanosti, poslušanosti ali višje naklade.

4 Vdor v zasebnost in kolizija pravic

Protislovje med ustavnim varovanjem človekove zasebnosti in ustavno pravico do obveščeniosti, torej protislovje med zasebno in javno sfero v sodobnem svetu permanentno sproža spore nosilcev posameznih pravic. Vsakdo ima pravico do osebnega dostojanstva in varnosti (34. člen Ustave), do varstva osebnih podatkov (38. člen Ustave in Zakon o varstvu osebnih podatkov) in pravic zasebnosti ter osebnostnih pravic. Na drugi strani pa ima vsak posameznik pravico do obveščanja (39. člen Ustave) in javnega izražanja. Obe pravici sta v demokratični družbi na vrhu prioritete lestvice posameznika in zato je potrebno vzpostaviti njuno ravnovesje. Pri odločanju med pravico do zasebnosti in svobodo obveščanja je potrebno slediti tehtanju interesov, načelu sorazmernosti med posegom v posameznikovo zasebnost in obveščanjem javnosti ter načelom prekomernih posegov v zasebnost posameznika. Alojzij Finžgar (1985: 121) je zapisal, da je podana kršitev pravice do osebnega življenja ali zasebnosti takrat, ko se "brez privolitve prizadetega raznašajo dogodki in dejstva osebnega in družinskega življenja, ne glede na to, ali to lahko škodi njegovemu ugledu in časti. Tu ne gre za ugled ali čast prizadetega, marveč za njegova čustva, za njegovo duševno ravnotežje". Opozoril je, da je pravica kršena tudi, ko gre za neupravičeno zbiranje podatkov iz osebnega in družinskega življenja, zlasti zbiranje teh podatkov na indiskreten način, skrivaj, proti volji prizadetega.

4.1 Tipi vdorov v zasebnost

Različni teoretiki opredeljujejo vdore v zasebnost. Ameriško medijsko pravo loči štiri različne vdore v zasebnost (Holsinger, 1991: 198–202). To so vdor v posameznikov fizični in mentalni prostor, javna objava zasebnih podatkov, objava informacij, ki osebo prikažejo v napačni luči ter prisvojitve imena ali podobe brez njenega dovoljenja. Do vdora v posameznikov fizični in mentalni prostor najpogosteje pride z nedovoljenim fotografiranjem, prisluškovanjem in zlorabo dokumentov. Kršitev zasebnosti z objavo zasebnih (v zadrego spravljajočih) podatkov predstavlja širjenje informacij, za katere posameznik ni želel ali pa ne želi, da postanejo javne. Gre torej za informacije, ki so neprijetne, zelo zasebne in celo žaljive in bi spravile v zadrego vsako razumno osebo,

medtem ko resničnost objavljene informacije ni absolutno merilo. V primeru, ko naj bi šlo za informacije, ki so v legitimnem interesu javnosti in naj bi bile vredne objave ter pomembne za celotno družbo, pa se njihova objava ne obravnava kot vdor v zasebnost. Z objavo informacij, ki osebo prikažejo v napačni luči, je vdor v zasebnost pogosto povezan z obrekovanjem. Tako je v primerih, ko gre tudi za lažne ali popačene informacij, resnica edino merilo za presojo vdora v zasebnost. Prisvojitve imena ali podobe osebe brez njenega dovoljenja je v večini sprožena iz komercialnih interesov in tako je tovrstni vdor v posameznikovo integriteto predvsem povezan z dobičkom.

Meyer (1987: 779) je vdore medijev v zasebnost posameznika skrčil na dve kategoriji: uporaba vprašljivih in nadležnih metod za pridobitev informacij iz osebnega življenja ter nepotrebno razkritje v zadrego spravljajočih ali neprijetnih zasebnih dejstev ne glede na to, kako je novinar prišel do njih. Belsey (1992: 78–79) k temu dodaja, da so mediji kršitelji posameznikove pravice do zasebnosti lahko že s svojim fizičnim nastopom, ko novinar vdre v osebno življenje ali prostor osebe, ali pa z raznašanjem imena, fotografij in zgodb v tabloidih in drugih medijih z najmanjšo mero občutljivosti.

Sicer pa obstajajo tudi druge oblike vdora v zasebnost, vendar zanje posamezniki ponavadi ne vemo. Tako nismo občutljivi do kopičenja podatkov o posamezniku v različnih bazah, in možnosti spremljanja naših navad in interesov prek svetovnega spleta. Z razvojem tehnologije pa je nadzorovan skoraj vsak naš korak in tako zasebnost posameznika postaja last institucij.

4.2 Upravičenost vdora v zasebnost

Temeljna naloga medijev je razkrivanje, mediji se ukvarjajo z ljudmi in njihovimi zgodbami. Vsak poseg v osebno življenje posameznika pa ne pomeni kršitve pravic do osebnega življenja, in kot pravi Finžgar, "ta pravica ni neomejena, absolutna, marveč relativna in velja le z omejitvami" (1985: 121). Posegi v zasebnost so dopustni, kadar to določa zakon in je to – po 8. členu Evropske konvencije o človekovih pravicah – "nujno v demokratični družbi zaradi državne varnosti, javne varnosti ali ekonomske blaginje države, da se prepreči nered ali zločin ali da se zavaruje zdravje ali morala ali da se zavarujejo pravice in svoboščine drugih ljudi" (Polajnar-Pavčnik, 1994: 607). Pogosta pa

je še ena trditev o koncu zasebnosti, in sicer – ko se oseba z udeležbo v javnem dogodku na javnem mestu prostovoljno ali neprostovoljno odreče zasebnosti in ko obstaja javni interes, ki ima v določenih primerih prednost pred zasebnim (Day, 1991: 102; Hausman, 1990: 85–86).

4.3 Pravica do zasebnosti proti pravici do obveščnosti

Različni interesi v veliki meri narekujejo različne razlage varovanja človekove osebnosti in pravice javnosti do obveščnosti. Problem razmerja javnost – posameznik, razmerja med pravico javnosti, da izve, in pravico posameznika do zasebnosti in dobrega imena, ni nov. Javnost ima interes, da je obveščena o nekaterih dogodkih in dejstvih, ki sicer sodijo v človekovo zasebno sfero, in javno obveščanje o vedenju ljudi je močno orožje proti nepravilnostim, ki jih ti ljudje lahko povzročijo (Šinkovec, 1997: 2). V mnogih pravnih aktih in tudi v Ustavi Republike Slovenije so zapisane pravice posameznika do zasebnosti in drugih osebnostnih pravic, na drugi strani pa je zapisana tudi pravica do svobode tiska, širjenja vesti in mnenj. Torej sta v demokratičnih družbah obe pravici izredno pomembni, pomembno pa je tudi iskanje ravnotežja med njima.

V Kodeksu novinarjev Slovenije je, kot sem že navedla v poglavju o pravici do obveščanja in informiranja, v preambuli zapisana pravica javnosti, da prejme informacije, “saj je obveščnost javnosti temelj delovanja sodobnih družb in je pogoj za delovanje demokratičnega sistema”. Na drugi strani pa je v delu z naslovom Splošne etične norme v 20. točki zapisano:

Novinar spoštuje pravico posameznika do zasebnosti in se izogiba senzacionalističnemu in neupravičenemu razkrivanju njegove zasebnosti v javnosti. Poseg v posameznikovo zasebnost je dovoljen le, če za to obstaja javni interes. Pri poročanju o javnih osebnostih in tistih, ki želijo dobiti moč in vpliv ter vzbujati pozornost, je pravica javnosti do obveščnosti širša. Novinar se mora zavedati, da lahko z zbiranjem ter objavo informacij in fotografij škodi posameznikom, ki niso vajeni medijske in javne pozornosti.

Polajnar-Pavčnikova (1994: 607) poudarja, da je potrebno razlikovati med pravico do informiranja in “neokusnim senzacionalističnim poročanjem”.

V razpravah o poročanju o posamezniku in posegih v njegovo zasebnost se pojavlja dilema, ali naj pravila veljajo za vse državljane enako ali pa naj za javne osebnosti veljajo drugačna. Avtorji se v večini primerov odločajo za več skupin javnih osebnosti, ki jim pripada različna stopnja zasebnosti, vsekakor se pa vsi strinjajo, da je obseg varstva zasebnosti pri javnih osebah (politikih, državnih uslužbencih, pomembnih ali znanih osebnostih in pri osebah, ki jih publiciteta ustvarja in ohranja) manjši.

Enotnega odgovora, kolikšen je dovoljen poseg v zasebnost javne osebe, ni. Zato bom s študijo primera objave zasebnih posnetkov hrvaške pevke Severine Vučković skušala nakazati smernice etičnega ravnanja novinarjev ob tovrstnih dogodkih.

4.4 Legalnost in legitimnost novinarskega sporočanja

Pri presoji o dovoljenem poseganju v zasebnost je pomembna tudi pravna ureditev. Zakonodaja zagotavlja svobodo izražanja in spodbuja svoboden pretok informacij, vendar pa postavlja tudi omejitve. Določa namreč, kaj se sme objaviti. In čeprav oba vidika prispevata k medijski kakovosti, pa zgolj zakonodaja ne zagotavlja legitimnosti novinarjevega dela (Belsey in Chadwick, 1995: 464–465).

Med ključne moralne dolžnosti novinarjev sodi spoštovanje posameznikove zasebnosti. Vendar pa obstajajo primeri, ko z objavo ni kršena človekova temeljna pravica do zasebnosti. Novinar, pravi Hausman (1990: 77–92), sme objaviti informacijo zasebne narave, če ima za to privolitev posameznika. Pravo tudi določa, da množična občila ne kršijo pravice do zasebnosti, ko se posameznik z udeležbo na javnem dogodku prostovoljno ali neprostovoljno odreče zasebnosti in ko obstaja javni interes, ki ima v določenem primeru prednost pred zasebnim (Day, 1991: 102).

Poleg pravne ravni, ki opredeljuje legalnost novinarskega sporočanja, je potrebno opozoriti tudi na etično raven zasebnosti ali tako imenovano legitimnost novinarjevega dela, ki je enako pomembna. S samo pravnim varovanjem pravice do zasebnosti, ki jo določajo številni domači in tuji predpisi, ni mogoče v popolnosti opredeliti novinarskega sporočanja. Zato je novinarjeva moralna odgovornost še toliko pomembnejša, pravno upravičena odločitev namreč ni vedno tudi etično sprejemljiva.

Področje zasebnosti javnih oseb je torej ožje kot pri drugih državljanih. Vendar pa se kljub temu javne osebe in tudi politiki ne odrečejo pravici do dostojanstva. Že v jugoslovanski pravni literaturi je tem vprašanjem pozornost posvetil akademik prof. Alojzij Finžgar. Pred dobrimi tremi desetletij je pravico do osebnega življenja opredelil:

Človekovo zasebno življenje spada v njegovo moralno premoženje, nihče nima pravice o tem kaj objavljati brez njegovega privoljenja, niso nedovoljena le ravnanja, ko gre hkrati za kršitev ugleda, žalitev ali disfamijo. V tajnostno področje spadajo vsa dejstva, ki niso splošno znana in ki naj taka tudi ostanejo. Gre za dejstva in pojave, ki se tičejo osebnega življenja in ki so skrita; za dogodke, ki jih prizadeti želi obvarovati pred drugimi; za objavljane osebnih dogodkov in dejanj, ki povzročajo občutek sramu, neugodnosti, skrbi; za pravico imeti osebno življenje ali živeti v miru, skrito, anonimno, proč od javnosti, brez nezaželenega vmešavanja javnosti. Osebna tajnost je vse, kar spada v osebno in rodbinsko življenje in kar posameznik ne želi, da se odkrije ali ima interes, da se ne odkrije. (Finžgar, 1972: 93)

Spolno življenje pevke Severine je za javnost gotovo zanimivo. A ob tem velja opozoriti, da poročanje o intimnem življenju posameznika sodi v varovana področja zasebnosti.

5 Študija primera: poseg v zasebnost hrvaške pop pevke Severine Vučković

Zasebnost javnih osebnosti, športnikov, glasbenikov je ena najbolj željenih tem medijskega prostora. Čeprav so se z mejo med zasebnim in javnim ukvarjali mnogi teoretiki, posamezne mejnike postavlja pravna praksa, pa je razmejitev med zasebnim in javnim oseb še toliko bolj zapletena. Praksa je pokazala, da bi bilo "napačno sklepati, da bi morali novinarji pisati le o osebah, od katerih so pridobili soglasje" (Bok v Belsey, 1992: 89). Sodobna družba vse bolj ceni zasebnost, sprejema zakone, ki sankcionirajo posege v zasebnost, nepooblaščno zbiranje podatkov, prisluškovanje telefonskim pogovorom, po drugi strani pa imajo največjo naklado časniki, ki objavljajo zgodbe iz zasebnega življenja posameznikov. Pravzaprav gre za paradoks, kajti pogosto prav publiciteta ustvarja in ohranja osebnosti javne; ljudi v politiki, v športu, v svetu glasbe in zabave, medijih in še kje. In v tem paradoksu se je znašla hrvaška pevka Severina Vučković, imenovana tudi Severina "nazionale", ki se ima v veliki meri zahvaliti prav medijem za svojo popularnost.

5.1 Kronologija

31. maja 2004 so v uredništvo spletnega portala Index.hr dobili kopijo enajstminutnega posnetka intimnih trenutkov hrvaške pop pevke Severine Vučković in njenega partnerja. Na naslovu www.index.hr so objavili informacijo o obstoju posnetka in nekaj erotičnih fotografij, ki so nakazovale njegovo vsebino. Dovolj, da se je sprožil plaz, ki ga je bilo čutiti več mesecev, pravzaprav se dogodek še po letu dni pogosto omenja v povezavi s pevko ali drugimi estradniki in javnimi osebami. Še enkrat se je pokazalo, da je svetovni splet neobvladljiv, da so, četudi je index.hr umaknil sporno informacijo, posnetki zaokrožili po svetu, nekateri posamezniki pa so se s posnetki celo materialno okoristili (www.index.hr, 2. junij 2004).

Posnetek spolnega odnosa popularne hrvaške pevke Severine Vučković z neznanim moškim (kasneje so mu mediji določili identiteto in posegli tudi v njegovo zasebnost), objavljenem ponoči na internetnem portalu Index.hr, je vznemiril hrvaško javnost. S spleta je bil umaknjen po dveh urah, ko je pevkin menedžer sporočil upravitelju strani, da je bil posnetek ukraden. Kljub temu se je začel razpečevati med uporabniki interneta.

Na objavo so se takoj odzvali odvetniki Severine Vučković:

Pooblaščenici pevke Severine Vučković so od zagrebškega Občinskega in Trgovskega sodišča zahtevali, da prepove objavo filma in fotografij z eksplicitnimi scenami seksa znane pevke in moškega. Odvetniki so napovedali, da bodo zaradi kršitev avtorstva po Zakonu o avtorskih pravicah in kršitev pravice do zasebnosti tožili podjetje, ki je lastnik portala Index.hr in od njega zahtevali odškodnino. Proti glavnemu uredniku je bila sprožena kazenska prijava zaradi nedovoljene uporabe avtorskega dela (Zagreb, HINA, 2. junij 2004).

Objavo posnetka je takoj obsodila tudi Severinina založba Dallas. V sporočilu za javnost je predstavnica založbe Nina Sever zatrdila, da gre za ukraden posnetek iz zasebne zbirke, in dodala: "Založba Dallas Records izjemno podpira Severinin trud zaščititi svoje zasebno življenje pred javnostjo. Prav tako Dallas Records obsoja krajo in javno distribucijo Severininega zasebnega posnetka kot največjo kršitev temeljnih človekovih pravic in kaznivo dejanje, kateremu sledijo sankcije pravosodnih organov" (STA, 3. junij 2004).

Prvo je na objavo reagiralo hrvaško sodišče in menilo, da besedilo in fotografije niso v nikakršni zvezi s Severininim javnim delovanjem, zato je bila z objavo kršena njena pravica do zasebnosti in žaljeni njeno dostojanstvo, ugled in čast, kar naj bi ugotovilo s sodnim postopkom. Sodišče je sklenilo, da bi vnovična objava fotografij Severini lahko povzročila nepopravljivo škodo, zato se je odločilo za začasen ukrep prepovedi nadaljnega objavljanja in distribuiranja video posnetka. (Pilsel, 2004: 23)

S svetovnega spleta in zasebnih računalnikov (prenosi videoposnetka so zablokirali strežnike) so se posnetki in informacije o intimnostih ter drugi podatki iz zasebnega življenja Severine preselili v medije. Pokazalo se je, da je svetovni splet skorajda neobvladljiv in posameznik brez pravic, in tako bo v prihodnje regulativi v tem mediju potrebno nameniti veliko večjo pozornost.

5.2 Splet, elektronski in tiskani mediji o objavi zasebnih posnetkov

Čeprav je portal Index.hr umaknil posnetke s spleta, pa kepe povzetkov, odzivov in komentarjev, ni bilo več moč zaustaviti. V tem primeru so radijske postaje odigrale še najbolj nedolžno vlogo, saj so javnosti, želji pikantnih podrobnosti, lahko posredovale le informacije o tem, kje naj bi posnetek nastal in kdo naj bi bil partner znane pevke.

„V hrvaški javnosti doslej nič ni tako silovito odjeknilo, kot afera s porničem,“ je zapisala komentatorka Jutarnjega lista, Sanja Modrić, „sodišča, ki pedofile spuščajo na prostost, nekdanji medvojni pokoli, poplave, gospodarski kriminal, korupcijski škandali in volitve, vse to je pritegnilo stokrat manj pozornosti od kratkega, doma posnetega porniča. “V komentiranje dogajanja so se vključili tudi hrvaški politiki, predsednik hrvaškega Helsinškega odbora Željko Puharovski pa je dejal, “da je to nova iz vrste medijskih senzacij, ki so rezultat sodelovanja novinarjev s sodelavci obveščevalnih služb“. Prepričan je bil tudi, da bi bilo treba državljane v tovrstnih primerih zavarovati pred novinarji (Mali, 2004: 32).

Rdeča nit, ki jo lahko zasledimo ob prebiranju hrvaških medijev nekaj dni po objavi spornega posnetka na spletu, je zgražanje nad objavo, izražanje ogorčenja nad posegom v zasebnost in kršitvijo ene temeljnih pravic človeka, vsekakor pa intenzivno poročanje o nadaljnjih dogodkih in dodajanje podrobnosti iz Severininega “zasebnega kroga”. Tako torej ni bila dolgo skrivnost, kdo je partner v ljubezenski igrici, da gre za očeta treh otrok, dodane so bile podrobnosti iz njegovega poslovnega življenja in objave nekaterih podatkov o finančni uspešnosti ali neuspešnosti. V želji po ekskluzivnosti, pridobivanju novih in novih podrobnosti, so se v tekmo za Severinino zasebnost podali mnogi. Uspelo jim je pridobiti intervju s “temnolascem s posnetka”, “neizmerno ljubezen” do Severine je izpovedal njen zaročenec, glas pripadnosti so dvignili oboževalci. Naklade časnikov so se dvignile, obiski spletnih strani povečali.

O dogodku je poročala tudi hrvaška nacionalna televizija, vendar niso predvajali spornih posnetkov. Držali so se stališča, da se mediji ne smejo izogibati tem, ki zanimajo javnost, vsekakor pa morajo ob tem upoštevati pravico do zasebnosti.

Z nadaljevanjem zgodbe so svoje bralce še naprej podrobno informirali na portalu index.hr in s tem močno dvigovali obiskanost spletne strani. Natančno so razkrivali dogodke iz zasebnega življenja. Čeprav je bilo večkrat izpostavljeno, da novinari ne želijo posegati v zasebnost in kršiti človekovih pravic, pa je bila pravica do obveščnosti argument za objavo.

Prijatelji in sodelavci, ki se ji niso odrekli niti včeraj, ko je integralna hardcore verzija najintimnejše zgodbe z nekdanjo veliko ljubeznijo – znanim hercegovskim poslovnežem, s katerim je bila v dolgoletni prepovedani zvezi – preplavila vse hrvaške z računalniki opremljene domove, urade, internetne kavarne, pa tudi vso diasporo. Čeprav danes njegovo ime poznajo vsi – kajti tisti, ki do danes zanj še niso slišali, so ga po ustnem izročilu dodobra spoznali – smo se odločili, da ga ne bomo objavili: zaradi varstva Severinine in njegove zasebnosti, zaradi varstva njegove družine, spoštovanja zakona, pa tudi zaradi dostojanstva našega poklica in časnika. Če nam kdo to zameri, naj. Ta, ki definitivno ni zameril ne nam, ne njemu, niti Severini – je njen zaročenec, ugledni zagrebški podjetnik Srečko Vargek. Srečko je včeraj ves dan bil z njo in jo opogumljal, naj ne odstopi od bližnje poroke, ki jo je pred dnevi končno javno napovedala. (N. M., 2005)

Na osnovi tega teksta je moč pritrditi sklepu, da so se avtorji na spletnem portalu Index.hr zavedali, kašna so teoretična in pravna izhodišča spoštovanja pravice do zasebnosti, vendar pa istočasno novinarjevo poročanje posega v zasebnost dveh posameznikov, ki ne sodita v kategorijo javnih osebnosti.

Novinarsko spremljanje so po tednu dni zaokrožili v Večernjem listu. V opravičilo pisanja in objav posnetkov ter podatkov o zasebnem življenju pevke Severine in nekaterih posameznikov so želeli novinarji dokazati, da je za lastno promocijo posnetke javnosti posredovala pevka sama ali pa vsaj ni jasno nasprotovala njihovem kroženju v javnosti.

Še pred objavo na internetu je Severina Vučković vedela, ne le da njen porno-posnetek kroži po zakulisju HTV-ja, temveč je poznala tudi ime človeka, ki ga je razširjal (razpošiljal). Posneti material je prinesel na CD-ju, ki si ga je moška ekipa športne redakcije HTV-ja ogledala že v soboto, 29. maja. Tako Severina kot njen aktualni zaročenec Srečko Vargek sta bila že v soboto obveščena, da je moški krožek športne redakcije HTV-ja gledal porno-show. (Babič, 2004)

Na dogodke na Hrvaškem so se v začetku junija najprej odzvali slovenski internetni navdušenci, izostali pa niso niti ostali mediji.

5.3 Slovenski mediji in “porno zgodba”

Na »škandal« so se v Sloveniji odzvali najprej na komercialni televiziji POP TV v osrednji informativni oddaji 24. ur, 2. 6. 2004. Prispevek so pokazali v delu oddaje, ki je namenjena vsebinam iz sveta zabave, kjer so pogosto objavljene informacije iz zasebnega življenja posameznikov. Ob novinarskem poročilu o dogodku, ki je na noge dvignil vso Hrvaško, so dodali zamegljene avtentične posnetke s spornega videa. V tem času se je že vedelo, da gre za krajo posnetkov in da ni bilo dano soglasje za predvajanje. Vendar se kolesje slovenskega medijskega prostora ni zaustavilo. O dogodku, so poročali tudi v Odmevih, informativni oddaji nacionalne televizije, in prispevek opremili z avtentičnim posnetkom, z le rahlo zameglitvijo intimnih delov akterjev:

Odmeve končujemo s škandalom v sosednji Hrvaški, ki je danes že presegel njene meje. Sporni enajstminutni posnetek, ki naj bi ga neznanec izmaknil iz pevkinе zasebne zbirke, je v enem dnevu dosegel izjemen distribucijski pospešek.

Dalibor Cerar, internetni strokovnjak: “Na začetku je to nek strašen boom, vsi si hočejo informacijo takoj pogledat, čez eno leto pa praktično že vsi pozabijo in to je le še stara novica.”

Novico o škandalu danes povzemajo hrvaški časniki in svetovne agencije, npr. Reuters, ki ugiba, ali bodo seksualni prizori uničili podobo Severine v javnosti.

Dalibor Cerar: „Zmeraj je problem zasebnosti. Posebno v današnjem času se pojavlja problem odprtosti interneta; po eni strani je vse dostopno, po drugi pa je praktično zelo težko biti varen, da nekdo neke informacije, do katere pride, ne bi širil naprej.“

Vendar priljubljena pevka, ki jo časti predvsem moški del občinstva in ji bo med tem delom publike priljubljenost narasla, ni edina zvezdnica, ki ni poskrbela za pravilno in predvsem zanesljivo hrambo spotakljivih prizorov. Prav globalne razsežnosti je imel pred leti razuzdan posnetek ameriške zvezdnice Pamele Anderson, a njene kariere škandal pravzaprav sploh ni prizadel. (Ambrožič, 2004)

Novice s Hrvaške ni želela izpustiti nobena medijska hiša. Poročali so vsi dnevniki, mnoge radijske postaje, tedniki in seveda vse izdaje, ki jih označujemo za rumeni tisk. V nadaljevanju bom povzela nekaj stališč. V časniku Večer je dopisnik te hiše s Hrvaške natančno povzel dogajanje in ga zabelil z nekaj govoricami, ki naj bi bile znane hrvaški javnosti. Tako je med drugim tudi zapisal:

Njeno zasebno življenje je bilo do pred letom dni širši javnosti skrito. Znano je, da je imela pevka, ki prihaja iz dalmatinskega zaledja, na začetku kariere razmerje z menedžerjem; ta ji je podaril velik BMW, a kmalu ga je razbila. Po koncu tega razmerja mediji njenega imena niso povezovali s kakršnimikoli ljubezenskimi škandali. Govorice, ki jih je bilo težko preveriti ali potrditi, so se seveda širile; pravili so, da je Severina naklonjena zvezam z bogatimi, poročenimi moškimi. Menda so bili predvsem Hercegovci. (Mali, 2004: 32)

Komentator časnika Dnevnik Borut Mehle je zgodbo razumel predvsem kot samopromocijo pevke Severine:

Hrvaški film leta je zgolj posnetek „upražnjavanja seksa“, dekletu pa je preprosto uspelo „narediti dan“ na način, kot to menda ni uspelo še nobenemu posamezniku. (Mehle, 2004: 7)

Severina, ki je bila tudi v preteklosti pogosto na straneh prvega slovenskega tabloida Lady, si je prislužila „podrobno analizo“. V prispevku z naslovom Pornozvezda so se dotaknili govoric, povzeli dogajanje in opozorili na utrinke iz njene preteklosti:

„Bilo bi pametneje, če bi glasbo obesila na klin in se posvetila novi karieri“, so se nasmihali tisti, ki so si ogledali vsaj delček 11 minutnega dokumentarnega filma iz intimnega življenja znane Severine, ali po domače, amaterskega pornofilma, v katerem nastopata Severina in njen nekdanji ljubimec, poročeni oče treh otrok, Milan Lukič. (...) Komu se je tako zamerila, da bi se ji maščeval tako zelo boleče? Kajti Severina, ki je vsa leta javnost prepričevala, da je naivno dekle z vasi in goreča vernica, še ni doživela tako bolečega udarca, kot ga je sedaj. Prej so vsi vedeli o njej skoraj vse, zdaj vedo tudi, kakšna je v postelji. Vroč! In prav nič naivna. (n. n., 2004: 5)

V reviji Jana so povzeli dogajanje, bralce spomnili še na nekaj podobnih primerov vdora v zasebnost v preteklosti in za mnenja prosili nekaj slovenskih glasbenic:

Prejšnji teden je v sredo zjutraj udarilo kot iz topa. Naravnost na mrežo. „Na internetu so posnetki Severininega porniča“, so bile prve informacije. Seveda smo vsi pomislili, da gre za šalo, kvečejmu za posnetke trde erotike, v katerih nastopa deklica, ki je pač podobna Severini. Pa ni bilo tako. Čez dan je završalo po vsej Hrvaški, nato pa še čez mejo. V posnetku res nastopata Severina Vučković in neznan moški. V kabini na jahti je majhna kamera zabeležila to, kar se med parom med „ljubezenskim objemom“ dogaja in zgodi. Ljubezen pač. Ali strast. Seks po domače. Nič, česar ne bi bili že videli.

Pika Božič: Meni se zdi katastrofa, da take stvari pridejo v javnost. Žal je tako, da ljudje uživajo v tuji nesreči. Jaz sem strašno razočarana nad ljudmi, ki so takrat objavili mojo sliko, na kateri se je videla vrvica od tampona. Niti predstavljati pa si ne morem, kako se sedaj počuti Severina. Ljudje, ki so ji to storili ne poznajo nobene meje okusa in nimajo pojma, kako se človek počuti ob takšem vdoru v intimo. Sočustvujem z njo, ne razumem pa, zakaj se je pustila snemati in zakaj posnetkov vsaj ni uničila. (P. M., 2004: 24–25)

Zaščitniškega odnosa do Severine pa ni zavzel niti avtor Marko Radmilovič v oddaji Zapisi iz močvirja na Valu 202, ki je postavil trditev, da je tovrstna ljubezenska zgodba „potencialna novica“:

Ogromna, planetarna potencialna novica, od potencialnih in kasneje udejanjenih novic pa živijo čisto vsi mediji tega sveta, brez izjeme. Za primerjavo pogledjmo drugi primer. Imamo palestinskega dečka, ki umira na nosilih, ker ga je zadel izraelski izstrelak. Da umira, je njegova zasebna stvar. Tudi da ga snemajo, je njegova zasebna stvar. Torej je posnetek z njegovim umiranjem povsem njegova zasebna stvar in vendar potencialna novica, od katerih živijo svetovni mediji. (...) In ko mediji prikažejo dva, ki se ljubita, namesto koljeta, postane to vseobči škandal. Čisto teoretično se vprašajmo, kam bi pripeljalo civilizacijo če bi vsak večer namesto udarnih novic med dnevnikom prikazovali pornografske prizore. Namesto domačih novic eden na enega, namesto gospodarstva dva na enega, namesto zunanje politike dva na eno in namesto lokalnih novic še skupinski seks. Šport in vreme seveda ostaneta. S takšnim konceptom TV dnevnika bi TV Slovenija končno prehitela po gledanosti 24 ur. (Radmilovič, 2004)

Če sledimo Dayevi logiki, so nekateri posegi v zasebnost nujni, etična dilema se torej pojavi pri odločanju, kje potegniti črto med razumnim in nerazumnim obnašanjem množičnih občil. Etika zasebnosti v novinarskem sporočanju je povezana s spoštovanjem oseb kot cilja na sebi, ki jih ne smejo ogroziti izgovori, da imajo ljudje

pravico vedeti; novinar mora ugotoviti ali je zasebna informacija bistvena, da bi javnost razumela sporočilo in da mora novinar presoditi, kolikšen poseg v zasebnost si oseba v resnici zasluži. (Day v Poler, 1997: 180).

V obravnavanem primeru poseg v zasebnost ni bil opravičljiv, saj informacija o tem, kakšno je intimno življenje estradnice, res ne sodi v zahteve demokratične javnosti po obveščeniosti. Posnetek tudi ni nujen za razumevanje javnosti o delu in osebnostnih lastnostih estradnice, opravičljiva pa ni niti presoja novinarjev, da si je to zvezdnica zaslužila, ker si je v preteklosti pridobivala pozornost in oboževalce z lansiranjem bolj erotičnih fotografij in pikantnih zgodbic. V konkretnem primeru so se poznavalci večinoma strinjali, da bi novinarji o dogodku morali poročati, ne pa na tak način, da je bila kršena pravica do zasebnosti. Se pa pojavljajo mnoga različna stališča o tem, kaj sodi v tabloidne in kaj v resne medije. Iste dileme se je v glosi na Valu 202 dotaknil tudi Marko Radmilovič.

Vsebino novinarskega razmišljanja v tednu dni je z vsemi dilemami in vprašanji, na katera ni enoznačnega odgovora, v svoji kolumni povzel Andrej Košak (2004). Med drugim je izpostavil vprašanje, do kod seže meja zasebnosti v medmrežju. Naša zasebnost je v dobi nove tehnologije že močno ogrožena na več področjih; lahko smo fotografirani na vsakem koraku, kamere nas spremljajo v trgovinah, diskotekah in drugih javnih prostorih. Danes pravna regulativa jasne meje med interesom javnosti in zasebnostjo posameznika še ni postavila.

Ob vsej aferi pa v oči bode ravnanje TV Slovenija, ki je šla čez vso dopustno mejo in ravnala po principu najbolj rumenih medijev. V kolikor bo Severina Vučković vložila tožbo proti nacionalki in jo morebiti dobila, bodo letele glave odgovornih urednikov, saj bo težko opravičevati plačnikom naročnine, da niso vedeli za razliko med pornografijo in vestjo. Severina je v vsakem primeru na dobitku, saj je izpolnila najbolj skrite želje moških voajerjev, sedaj milijoni vedo, da ni samo prvovrstna pevka, marveč tudi odlična partnerica v postelji. Gospodična že več kot 10 let veselo igra na strune medijev in vsak njen korak je prvovrstni medijski dogodek, že najmanj 10 krat so jo poročili, parkrat je bila baje noseča, špekuliralo se je z nešteti njenimi romancami, a vedno se je izkazalo, da so zgodbe netočne, zavite v meglo in da z njimi pridobiva zgolj Severina. (Košak, 2004: 65)

5.4 Odzivi strokovne javnosti

Na prve prispevke novinarjev v medijih o dogodku, o pojavu posnetka na spletu, o viru in razlogih ter morebitnih zaslužkih so se mnogi mediji odzvali z razpravami o upravičenosti takšnega posega v zasebnost. Pojavila se je tudi dilema, kaj še sodi v resne medije in kaj naj ostane v tabloidnih izdajah.

Na nacionalni radijski postaji, Valu 202, so za mnenja povprašali nekatere medijske strokovnjake in pravnike. Barbara Kužnik si je za iztočnico pogovora z Jako Repanškom, strokovnjakom za medije in avtorsko pravo, izbrala stališče Vesne Aleburić, znane hrvaške odvetnice, ki pravi, da je katastrofalno, da so se ti posnetki znašli na spletu, in komentar Željka Luketiča, ki je poudaril, da je v tem primeru kriv tisti, ki je posnetek ukradel, ne pa tisti, ki ga je objavil. Jaka Repanšek je potrdil, da je kazenska in pravna odgovornost na osebi, ki je posnetke, kot pravi Severina, odtujila in jih brez dovoljenja objavila na internetu, ampak:

to še ne izključuje odgovornosti medijev, ki so kasneje o tej zadevi na senzacionalističen način tudi poročali. Če je namreč nek medij, zlasti, če gre za bolj resne medije, vedel, da gre za nedovoljeno objavo teh posnetkov na internetu in da sta celo Severina in njen manager prepovedala nadaljnjo distribucijo teh posnetkov, kljub temu na nek senzacionalističen način poročal o tem dogodku in dodatno razpihoval celotno afero, je gotovo sokriv. Pri tem je prišlo do nedopustnega poseganja v pravico do zasebnosti, resda javne osebnosti, kar Severina je tako na Hrvaškem, kot tudi v Sloveniji. Šlo je za pretiran poseg v njene osebne pravice, vdor v njeno zasebnost znotraj doma in podobnih primerov poznamo pri javnih osebah kar nekaj. Treba je poudariti, da odškodninsko in z vidika civilnega in tudi kazenskega prava tistega, ki objavi prvi in razpihuje to, ne opravičuje, da je to javna osebnost, to dejstvo bi lahko vplivalo le na morebitno višino odškodnine. Kakorkoli obračam, v tej zadevi bi se bilo potrebno torej odločati profesionalno, pravno in etično korektno. To pa je, če se novinarji odločajo za poročanje o tem dogodku, o tem da je prišlo do neke afere in o odzivih nanjo, lahko govorimo recimo o izjavi kulturnega ministra Hrvaške, zgražanju hrvaškega novinarskega društva, pa zgražanju v tujini, to je nekaj, kar ima javnost pravico vedeti, nujno je, da o tem poročáš, drugo pa je, če zlorabljaš te fotografije za osvetlitev poročanja in razpihovanje afer. (Kužnik, 2004)

Kazensko in civilno pravno ima torej Severina pravico do odškodninskih zahtev do medijev, ki so senzacionalistično zgodbo še razpihovali, vsekakor pa je izviro kriv tisti človek, ki je ukradel in distribuiral te posnetke, kar pa nikakor ne opravičuje medijev. (povzeto po Kužnik, 2004).

Marko Milosavljević s Fakultete za družbene vede se je odzval predvsem na objavo prispevka v informativni oddaji "Odmevi" na RTV Slovenija. Najbolj žalostno in problematično se mu zdi, da se je to zgodilo javni osebnosti, ki pa je konec koncev le neka "zabavljačica". Vsa stvar bi se mu zdela bolj sprejemljiva, če bi se kaj takega recimo zgodilo pri politiku ali pri kakšni drugi osebnosti, ki ima tudi javno odogovornost ali javno funkcijo, še posebej, če bi šlo za kakšne izvenzakonske afere ali kakšno drugo dvoličnost:

Pri Severini je najprej problematično že celotno to objavljanje, hkrati pa so posebej problematične objave v slovenskih medijih, ki so bile veliko bolj eksplicitne, kot v večini hrvaških medijev. Najbolj problematičen pa je prav gotovo način poročanja javne televizije, torej RTV Slovenija. Če komercialne televizije iščejo tovrstne vsebine in jih objavljajo v kakšnih bolj rumenih, tabloidnih rubrikah, je to pravzaprav relativno pričakovano. Od javne televizije pa ne bi pričakoval, da iz teh rumenih stvari dela še bolj rumene zgodbe, novinarski prispevki so bili še celo bolj rumeni od tistih na Hrvaškem. Ne zdi se mi problematično samo poročanje o tem, problematičen se mi zdi način poročanja, uporaba posnetkov, kakorkoli zabrisanih ali zamegljenih. Mislim, da ni bilo nobene potrebe po objavi tega in ravno tu je tudi iskati razlike med, na eni strani komercialnimi, bolj tabloidnimi televizijami in tiskanimi mediji in na drugi strani tistimi mediji, ki naj bi bili bolj kakovostni in javna televizija bi vsekakor morala to biti. Objava teh fotografij na nacionalni televiziji je negativen pojav. Da do podobnih izpadov v prihodnje ne bi več prihajalo, bi morali poskrbeti novinarji sami, znotraj uredništev in stanovskih organizacij, najpomembnejša je samoregulativa, nevarno pa bi bilo regulacijo pravil prepustiti politiki, ki bi zelo hitro pripeljala do cenzure. (v Kužnik, 2004)

Tudi v časniku Delo se niso izognili vroči temi zasebnih pogovorov in medijskih objav, lotili pa so se predvsem novinarskega prispevka, ki so ga objavili na nacionalni televiziji. Peter Jančič, član Novinarskega častnega razsodišča in član Sveta RTV Slovenija, je za časnik Delo, 5. 6. 2004, dejal: "V Odmevih so se odločili precej tvegati, saj so objavili

vsebine, ki zadovoljujejo predvsem človeško radovednost, imajo pa sicer majhno informacijsko vrednost. Uredniki s tem tvegajo, da je tudi nacionalna televizija postala bolj rumena, kot bi kdo od nje pričakoval.” (v Kajzer, 2004: 2)

Da je šlo za kršitve temeljnih etičnih norm, je bil tudi za časnik Delo ekspliciten Marko Milosavljević, predavatelj na Fakulteti za družbene vede:

Šlo je za popolnoma zasebno stvar, pri kateri ni bilo prav nobenega relevantnega javnega interesa, da bi mediji posnetke objavili. Severina ni politik, ki bi ga ujeli z ljubico, ne gre za nič prepovedanega, ne za dvojno moralo, ne za korupcijo, ne za kršenje zakonov. (...) Gre zgolj za voajerizem in naslajanje ljudi nad posnetki. Torej ni javnega interesa, da bi jih sploh objavili. (...) Predvajanje na TV Slovenija je pomenilo spuščanje pod raven in popolno opuščanje etičnih kriterijev profesionalnosti. (v Kajzer, 2004: 2)

V Sloveniji se je torej novinarski fokus v resnih medijih prenesel s „škandalozne“ zgodbe Severine Vučković na razpravo o pravici do zasebnosti, o temeljni osebnostni pravici. Veliko očitkov se je zgrnilo ravno na uredniško politiko informativnega programa TV Slovenija, in da je šlo za napačne odločitve, je posredno priznala tudi urednica programa Tanja Starič: „šlo za dobro zastavljeno idejo, kako predstaviti mejo med javnim in zasebnim pri znanih osebah, da pa je bilo tisto, kar je bilo prikazano, preveč „eksplicitno“ (v Kajzer, 2004: 2).

Po navedbah slovenske odvetniške pisarne Ulčar & Ulčar, ki zastopa interese Severine Vučković, je bila vložena kazenska ovadba zoper RTV Slovenija zaradi kršitev pravic iz Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah. V 3. členu je zapisano, da objava po tem zakonu pomeni, da je avtorsko delo ali predmet sorodne pravice z dovoljenjem upravičenca postalo javno dostopno. (Predpisi o novinarjih in medijih, 1995: 154). Ker je šlo za ukraden posnetek in avtor ni dal dovoljenja za objavo, prav sklicevanje na te kršitve prinaša večjo verjetnost uspeha na sodišču. Nacionalna televizija je sporni posnetek umaknila iz arhiva oddaj na spletnih straneh www.rtv slo.si in pri obiskovalcih strani ustvarila vtis, kot da prispevka v etru, v oddaji Odmevi, 2. 6. 2004, sploh ni bilo in torej ni bilo nobenih kršitev (www.rtv slo.si, 6. junij 2004)

Ali je Severina novica ali ne, so se spraševali tudi na Hrvaškem. Božena Matijević se je lotila primerjave poročanja o Severinini pornografski kaseti na treh televizijah, dveh komercialnih in nacionalni. V HTV-jevem Dnevniku niso niti omenili Severinine pornografske kasete, RTL Televizija in Nova TV pa sta bili pri izbiri novic bolj sproščeni. Na osnovi primera Severina je moč analizirati razlike med HTV-jem in drugima dvema komercialnima televizijama. Torej, medtem ko sta v torek, 1. junija 2004, RTL in Nova TV v svojih poročilih in v 24 ur takoj in brez najmanjšega dvoma novici o objavljanju pevkinega zasebnega posnetka pripisali veliko pomembnost, za Dnevnik dogodka ni bilo. V daljšem prispevku ga je objavil le Meridian 16. Sourednik in voditelj tega Dnevnika, Danko Družijanić je dogodek pojasnil s tem, da ima HTV za razliko od konkurence veliko več informativnih oddaj, primernih za objavo te zgodbe. Če bi na HTV obstajal samo Dnevnik, tedaj bi to novico, ki v javnosti vzbuja velik interes, morali objaviti. Tako je novica dobila prostor v drugi oddaji – Meridijanu. Vendar pa je Danko Družijanić menil, da bi se tudi na HTV-ju morali čimprej odločiti, ali se želijo in v kakšnem obsegu približati kriterijem komercialnih televizij. Tudi prvi človek HTV-jevega informativnega programa Nikola Kristić je bil prepričan, da je hrvaška nacionalna televizija zgodbi namenila dovolj pozornosti in ni bilo nikakršnega ignoriranja ali zanemarjanja te informacije. Sklepanje po tem primeru pripelje do dvoma, ali želi biti Dnevnik osrednja informativna oddaja le za politiko ali servis vseh informacij dneva, ki bi bile zanimive za gledalce. Obstoj takega posnetka in njegove vsebine je večini ljudi bolj zanimiv od sterilnih prispevkov iz domačega in tujega političnega življenja. Izbira in razvrstitev tem v osrednjih poročilih vseh treh televizij je pokazala podobnosti, pa tudi velike razlike v načinu pristopa do novic (dogodkov) dneva. (Matijević, 2004)

Tudi Nada Zgrabljic (2004) pravi, da se je na primeru Severine pokazala nejasna identiteta HTV, ki se giblje med načeli, ki veljajo za javno televizijo in niso odvisna od številke gledanosti, in na drugi strani podložnosti trendom in modi zabavljanskega medijskega trga. Čeprav informacija ni bila objavljena v Dnevniku, pa ji je bilo na javni televiziji kljub vsemu namenjenega preveč prostora, kajti po njenem mnenju bi javna televizija morala razvijati klasični novinarski diskurz, ne pa površnega in senzacionalističnega. S širjenjem "tabloidne televizije" pa je tudi v javnem servisu vse več informacij, ki so na meji javnega in zasebnega, resničnega in izmišljenega, voajerizem pa je osnovna motivacija za gledanje. Tako v primeru Severina ob pravilih, ki veljajo za javne osebe in je njihova zasebnost manj varovana, pridemo tudi na delitev

v medijskem prostoru. Nada Zgrabljic trdi: "Hrvaška televizija je javna televizija, za katero plačamo državljani naročnino zato, da bi bila neodvisna ne samo pred politiko, pač pa tudi pred takimi pritiski estradnih škandalov".

V slovenskem medijskem prostoru je bila slika nasprotna. Medtem ko je javna RTV Slovenija informacijo uvrstila v eno osrednjih informativnih oddaj, Odmeve, in poleg informacije posredovala tudi ukradene posnetke, pa je komercialna televizija Pop TV informacijo uvrstila v rubriko z zabavnimi vsebinami in veliko manj eksplicitno uporabila sliko. Iz komentarjev javnosti, ki so sledili, je moč sklepati, da je bilo s stališča novinarske in pravne stroke ravnanje komercialne televizije sprejemljivejše.

5.5 Analiza prispevka v Odmevih na TV Slovenija

Menim, da je v primeru poročanja v Odmevih na TV Slovenija, ob objavi zasebnih posnetkov pevke Severine Vučković v veliki meri šlo za kršitev pravice do zasebnosti, četudi je v preteklosti pogosto sama dovolila objavo zasebnih informacij. Če je poročanje o dogodku do določene mere sicer uresničevalo pravico javnosti – vedeti (čeprav te informacije niso med tistimi, ki jih človek potrebuje za relevantno odločanje), pa je bila objava posnetkov zagotovo kršenje pravice do zasebnosti in z etičnega vidika sporno dejanje, saj je Severina Vučković večkrat poudarila, da je šlo za krajo in prosila za vrnitev posnetkov. Z napovedmi sodnih postopkov pa bodo v prihodnje sodišča odločala tudi o legitimnosti dela novinarjev. Do trenutka, ko pišem nalogo (sept. 2005) tudi ta primer ni pripomogel, da bi dobili pravno prakso, kajti sodišče v Zagrebu je odločalo le o avtorskih pravicah, ki pa naj ne bi bile kršene.

V prid pravici do obveščeniosti se v literaturi in razpravah o meji med pravico do zasebnosti in pravico do obveščeniosti pojavljata dva argumenta. Kljub temu, da lahko po letu dni z distance pogledamo na razvoj dogodkov in posledice, ki jih je utrpela pevka Severina, je moč oba argumenta zavrniti kot neustrezna. Novinarji objavo zasebnih podatkov pogosto utemeljujejo z dejstvom, da je pravica do obveščanja in svobodnega izražanja posameznikova temeljna človekova pravica. Ta mora dobiti vse informacije, ki jih potrebuje za javno delovanje in odločanje. V obravnavanem primeru pa ni šlo za nič drugega, kot zgolj za zadovoljevanje radovednosti javnosti.

Javne osebe se zavestno izpostavljajo javnosti. Odrečejo se delu pravice do zasebnosti, zato je po mnenju novinarjev upravičeno zanimanje za njihovo delo in njihovo zasebnost, še posebej, če nekatere javne osebe gradijo svojo podobo v javnosti na posameznih vrednotah.

Poleg določb modernih ustavnih listin, ki posamezniku zagotavljajo klasične, osebnostne ter niz drugih političnih, ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic, pa tudi niz kodeksov opozarja, da ni dovoljeno vdiranje v človekovo osebno življenje, da bi se zadovoljila radovednost, razen v primeru, ko zasebno vedenje neke osebe prizadeva javni interes in javnost o tem mora vedeti. V nemškem kodeksu pa so se dotaknili še ene komponente, in sicer, da je potrebno pri odločanju o objavi upoštevati, ali bi objava neke informacije prizadela tudi osebe, ki neposredno v dogodek niso vpletene (Jančič, 1991: 67–68). Ob upoštevanju tega kriterija je v večini primerov poročanja “Severinine zgodbe” šlo za kršitve, še posebej, ker so se v nadaljevanju pisanj novinarji lotevali tudi družine Severininega partnerja in njegovih dveh otrok.

5.6 Javnost o medijskih odzivih na objavljene posnetke

Na Valu 202 so v kontaktni oddaji poslušalce povprašali, ali se jim zdi pisanje in druge medijske objave poseg v zasebnost pevke. Mnenja so bila močno različna. Medtem, ko so se nekateri zgražali nad nedopustnim posegom v zasebnost, so ji drugi očitali snemanje spolnih aktivnosti, kar naj bi že pomenilo, da si želi javne pozornosti:

Helena Martič, Celje: Jaz se popolnoma strinjam z izjavo in mislim, da je tako poseganje v intimo skrajno škandalozno in obsojanja vredno, vse ima svoje meje.

Marjan Gorenjak, Nova Gorica: Slučajno sem tudi jaz to našel na internetu in to je škandal, sploh za pevko, kot je Severina. To je hujše od pornofilma in kaj takega o človeku, ki je javna osebnost, ne bi smelo v javnost. Tistega, ki je to objavil, bi morala doleteti kazen.

Matjaž Ajdič, Ljubljana: Mal mi gre na smeh, kdo pa je Severina, da se moramo z njo ukvarjat, ženski je verjetno rating padel, pa je bilo treba nekaj narediti. To je v tujini ustaljena praksa, prepričan sem v to, da je šlo za namero.

Peter Stradar, Trbovlje: Jaz bi samo to povedal, da smo mladi ljudje v Trbovljah veseli, da se je kaj takega zgodilo, po dolgem času nekaj zanimivega na netu, nič tacga, vse je

super in ni rečeno, da ne bomo šli vsi na koncert. Pri javnih osebah se itak išče kaj takega in to vpliva na prodajo plošč.

Ivan Kobal, Vipava: Ženska je znan osebnost, naj se govori in gleda.

Ivan Turk, Dob: Mislim, da je vse skupaj ena popestritev dolgočasnih dni. Se pa ne strinjam, da so v privilegiranem položaju tisti, ki imajo internet, nam pa ostane le gledanje slik ali pa zaprašenih politikov na televiziji. (Martinčič, 2004)

Taka mnenja po mojem prepričanju samo spodbujajo medije, da si dovolijo več, da še globlje pobrskajo za „zaprtá vrata“ in vse to opremijo z argumentom, da se pač javne osebe temu ne morejo izogniti. Zanimivo pa je, v kako različnih medijih in z različnimi vsebinami so se pojavile informacije, povezane s Severino. Tako se je informacija znašla tudi v časniku Finance, ki ga prebira predvsem poslovna javnost:

Kako je prišlo v NLB do seznama zaposlenih, ki so pošiljali prek službene elektronske pošte pornič hrvaške pevke Severine? Pristojne strokovne službe NLB so opazile v sklopu rednih aktivnosti znotraj varnostne politike banke večje število poskusov zlorabe določil varnostnih in drugih internih predpisov banke. O tem so morale poročati upravi, ki ji predseduje Marjan Kramar, smo izvedeli od pristojnih v NLB. O dogodku so pisali tudi v zadnji številki Mladine (B. H., 2005)

Ob študiju primera posega v zasebnost Severine se je izpostavilo vprašanje o internetni cenzuri ali nadzoru vsebin na svetovnem spletu. Četudi je sodišče v Zagrebu kmalu po objavi posnetkov zahtevalo umik s spleta in prepovedalo nadaljnjo distribucijo zasebnega gradiva pevke, ker, kot je zapisalo v obrazložitvi, nima nobene zveze s Severinino javno dejavnostjo in predstavlja grob poseg v zasebnost, pa je posnetek videlo vsaj deset milijonov ljudi. (Čadež, 2004: 56). Čeprav naj bi bilo internetno omrežje tehnologija svobode, pa si družba kljub temu želi nekaj nadzora. Seveda se večina ne strinja z nadzorom na delovnem mestu, kar zelo hitro pripelje do posega v zasebnost posameznika. V Sloveniji je do neke mere regulativa interneta zapisana v Zakonu o elektronskih komunikacijah.

Iz medijskega diskurza se je Severinina porno zgodba preselila v medosebno komuniciranje in v javnosti so se pojavile celo šale:

Severina pri spovedi: "Oče, grešila sem..."

Oče: "Vem, sem videl!" (Polet, 2004: 77)

Stikanje po zasebnosti drugih je staro kot človeštvo, prenašanje govoric in nepreverjenih informacij pa pojav, od katerega živi dobršen del "rumenih" medijev. S študijo primera sem želela odgovoriti na vprašanje, kje je meja med javnim in zasebnim javnih oseb. Analiza poročanja me je privedla do sklepa, da imajo javne osebe malo zasebnosti, čeprav jim jo zakonodaja do neke mere zagotavlja. Mislim, da je primer oblikovanja šale na račun posameznikove tragične zgodbe pojav, ki dokazuje, da javnost zasebnosti znanih osebnosti ne priznava, čeprav jo na deklarativni ravni zagovarja.

6 Medijski škandal

Ali gre v primeru "Severina" za medijski škandal? Če sledim definiciji medijskega škandala, ki sta ga v uvodnem besedilu zbornika *Media Scandal* (1997) zapisala James Lull in Stephen Hinerman, lahko odgovorim – da: "Do medijskega škandala pride, ko zasebno dejanje, ki osramoti ali prekrši idealizirano, dominantno moralo neke družbe, prek medijske naracije postane javno in proizvede cel spekter učinkov, od ideoloških in kulturnih reakcij, do nestabilnosti in sprememb" (Lull in Hinerman, 1997: 3).

Pojem škandal se uporablja za upodobitev preloma v moralnem vedenju in avtoriteti. Medijski škandal se pojavi takrat, ko zasebna dejanja, ki so v nasprotju z dominantnimi moralnimi vrednotami v družbeni skupnosti, postanejo javna. Poleg tega, da torej taka dejavnost postane javna, mora najti pot v medije. Znotraj te naracije pa zasebnost ni spoštovana, ampak je spremenjena v medijski produkt in profit ali tržno vrednost. In verjetno edini oprejemljivi razlog, da je Severinina zgodba našla pot v medije, je bila njena tržna vrednost, ki pa se je s prizvokom škandaloznosti še zvišala. Po teoriji Lulla in Hinermana o medijskih škandalih lahko postavim trditev, da v primerih, ko javnost verjame, da je nekdo kršil prevladujočo moralnost (še posebno, če je ta oseba znana in ima moč), obstaja možnost medijskega škandala, in medijski zapisi pogosto iščejo utemeljitve obravnave v iskanju kršitev moralnih norm.

Škandalozna zgodba, o kateri poročajo mediji, pri ljudeh vzbudi zanimanje in tako mediji nadaljujejo s pripovedovanjem te zgodbe. Škandal se nadaljuje toliko časa, dokler zanj obstaja zanimanje. Zaključek zahteva neko vrsto družbenega konsenza, ki se navezuje na končno resnico, moralni nauk ali pravico. Škandali so torej dogodki, kjer se prekrši in prestopi meje morale. Škandal se materializira šele, ko je dogodek oblikovan v naracijo, ki je dostopna javnosti. Škandalov ne proizvajajo le mediji, ampak tudi občinstvo, saj občinstvo ocenjuje moralnost dogodkov prek družbene interakcije.

V obravnavanem primeru gre za tako imenovani zvezdniški škandal, ki ima, kot pišeta Lull in Hinerman, naslednje značilnosti:

- Razvije se takrat, ko mediji odkrijejo kako želje slavnih ljudi prevladajo nad družbenimi pričakovanji, normami, praksami.
- Privatna vedenja javne osebe vstopijo v javno sfero in niso pod nadzorom te osebe, ta vedenja pa se potem ocenjuje s stališča prevladujoče morale.
- Zvezdniško kršenje morale je vedno kontekstualizirano znotraj sistema imidža, podobe zvezde.
- Razsežnost zvezdniškega škandala je odvisna od dominantne morale v družbi, določenega sistema imidža obravnavane zvezde in dejanskih dogodkov, o katerih se poroča v sporočilih. (Lull, Hinerman, 1997: 3).

Škandali s seboj prinesejo določeno stopnjo sramote, ki pa je odvisna od skupnosti, ki ji škandalozni posameznik pripada. Kršenje norm, ki ga izvrši ta oseba, pa ima tudi sankcije – grozi ji izključenost iz skupnosti.

Medijski škandali imajo tudi pozitivno stran – predstavljajo namreč pop forum, kjer se vzbudi zavedanje javnosti o moralnih vprašanjih. Škandali tako ne predstavljajo samo seštevka podrobnosti, neke zgodbe, ki je upovedana na zanimiv način. Njihova naloga je, da zbudijo javne razprave o občutljivih in kontroverznih moralnih temah. Mediji pa imajo to moč, da odgovorne za škandale odkrijejo.

Medijska obravnava Severine ima torej elemente medijskega škandala, ki pa ji po analizi obdobja po objavi spornih posnetkov ni veliko škodil. Prej obratno, postala je žrtev, ki ji morajo zvesti oboževalci pomagati, obravnava spolnosti pa je tudi po zaslugi tega primera postala nekoliko odprtejša. Dejstvo pa je, da se tudi po letu dni od objave posnetkov, večina novinarskih prispevkov, povezanih z dejavnostjo pevke, še vedno vsaj s stavkom dotakne junijskega obdobja leta 2004.

7. Sklep

Mediji sodobnega časa so si javne osebe prisvojili in si s tem vzeli pravico do objave tudi najintimnejših podatkov. Kljub temu, da je meja med javnim in zasebnim težko potegniti, pa bi novinarji morali slediti pravilom novinarskega kodeksa in drugim zapisanim stališčem in se izogibati neupravičenim posegom v zasebnost posameznikov.

Javne osebe so v neki meri svojo zasebnost same postavile na ogled, in zaradi svojega delovanja so v družbi deležne manjše zaščite zasebnosti, vendar se pravici do dostojanstva niso odrekle. Zato je poseganje v njihovo zasebnost in celo intimo nedovoljeno. Novinarja mora voditi spoštovanje do posameznikove zasebnosti in spoštovanje osebe kot cilja na sebi, ne sme ga ogroziti niti zahteva, da "imajo ljudje pravico vedeti".

V kolikšni meri je torej spolno življenje estradnice javna last? Pravzaprav nikakršna. Toda, v kakšni meri je trpljenje ljudi, ki so izgubili premoženje v poplavih, javna last? Kaj in koliko objaviti – dilema, s katero se novinarji, ki sledijo stroki in manj zahtevam kapitala, vsak dan srečujejo. Za tiste druge te dileme sploh ni.

V primeru poročanja ob objavi 11–minutnega intimnega zasebnega posnetka so v veliki meri mediji opravili enako delo. Najprej so z informacijami pospešili širjenje posnetka prek spleta, potem so se zatekali k opravičilom za objavo, vse skupaj opremili še z iskanjem oseb, ki bi jih lahko povezali v zgodbe, posegali tudi v njihovo zasebnost in se še nekaj mesecev napajali ob tej temi. Se je pa še enkrat pokazalo, da je najbolj neobvladljiv medij ravno svetovni splet, kjer pravil pravzaprav ni in je zahteva po etičnem ravnanju zgolj utopija.

Za zaključek si bom izposodila misel slovenske pisateljice in kolumnistke Dese Muck, ki je povzela aktualno slovensko medijsko dogajanje.

Očitno je postala strahovlada rumenega tiska neobvladljiva. Sprašujem se, kaj jih lahko ustavi. Ko je umrla princesa Diana, ker je bežala pred njimi, je rumeni tisk izkoristil to sebi v prid. Še danes, ko je mrtva že leta, mrhovinarji pridno služijo na njen račun. Torej jih ne more ustaviti nič. Niti to, da se zaradi njih razhajajo družine, propadajo kariere, delajo ljudje samomore. Nasprotno. To je šele greznica, iz katere črpajo svojo nesnago. Niti sodišča jim ne morejo do živega ... In kdo jim daje to moč? Mi, ki jih beremo. Mi. Malo se moramo zamisliti tudi nad sabo. (Muck, 2004: 58)

Sodobna družba visoko ceni zasebnost, ravno posegi v zasebnost in publiciteta pa ohranjajo te osebnosti javne: ljudi v politiki, športu, zabavi. (Belsey, 1992: 79, 80). Enako velja za Severino Vučkovič, ki ji je po mnenju nekaterih novinarjev vsa zgodba samo koristila in napolnila koncerte z oboževalci, ki si želijo videti »porno zvezdnico« tudi v živo. Zgodbe in razprave o intimnih posnetkih so se preselile tudi v druge sfere življenja. Tako naj ne bi ostala do dogodka imuna niti politika niti gospodarstvo.

Primer, ki se ne bi smel končati s šalo, pač pa z dobro sodno prakso in glasnim nasprotovanjem vseh, ki so povezani z medijsko regulativo v Sloveniji. Standardi, ki jih bodo novinarji in mediji postavili sedaj, bodo zagotovo iztočnica za vse prihodnje poskuse še intenzivnejšega posega v eno temeljnih človekovih pravic, pravico do zasebnosti. In četudi je izgledalo, da smo se mediji nečesa naučili, da bo primer medijske prakse vzorec za naprej, pa so samo pol leta kasneje Slovenske novice objavile zgodbo poslanca Aurelia Jurija in njegovih intimnosti. Slovenska javnost je ponovno razpravljala o istih stvareh kot v primeru Severine in se v tešitvi svoje radovednosti ni dala motiti.

8 Literatura in viri

Babič, Jasna (2004): Sevini tjelohranitelji u lovu na tehničara HTV-a. Večernji list, Zagreb, 8. 6. 2004, dostopno na <http://www.vecernji-list.hr> (11. 6. 2004).

Bašić, Sandra (1996): Javnost in množični mediji. Doktorska disertacija. FDV, Ljubljana.

Belsey, Andrew (1992): Privacy, Publicity and Politics. Andrew Belsey, Ruth Chadwick: Ethical Issues in Journalism and the Media, Routledge, New York, str. 77–92.

Belsey, Andrew, Chadwick, Ruth (1995): Ethics as a Vehicle for Media Quality. European Journal of Communication, 10, 4, str. 461–473.

B., H. (2004): O Severini so v NLB poročali Kramarju. Finance, Ljubljana, 25. 6. 2004).

Cvetko, Aleksej (1999): Varovanje zasebnosti v delovnih razmerjih. Gospodarski vestnik, Ljubljana.

Čebulj, Janez (1990): Varstvo osebnih podatkov z zakonom in pojasnili. Inštitut za javno upravo pri Pravni fakulteti, Ljubljana.

Čadež, Tomislav (2004): Prvi hrvatski pornič za žene. Globus, Zagreb, 11. 6. 2004 str. 56.

Day, Louis A. (1991): Ethics in Media Communications: Cases and Controversies. Wadsworth Publishing Company, Belmont, California.

Finžgar, Alojzij (1972): Odgovornost sredstev množičnega komuniciranja, zlasti tiska pri posegih v osebne in poslovne pravne položaje. Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Ljubljana, str. 93–110.

Finžgar, Alojzij (1985): Osebnostne pravice. SAZU Ljubljana.

Hausman, Carl (1990): The Decision-Making Process in Journalism. Nelson – Hall Inc., Publishers, Chicago.

Hodges, Louis (1994): The Journalist and Privacy. Journal of Mass Media Ethics, 9, 4, str. 197–212.

Index.hr. Dostopen na <http://www.index.hr/clanak.aspx?id=205791> (10. 6. 2004).

Jančič, Peter (1991): Novinarska etika in kodeksi časti. Diplomaska naloga. FDV, Ljubljana.

Kajzer, Rok (2004): Porumeneli Odmevi?. Delo, Ljubljana, 5. 6. 2004, str. 2.

Kazenski zakonik Republike Slovenije. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 63/94, str. 3455, dostopen na http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.htm (30. 9. 2004).

Kodeks novinarjev Slovenije (2002): dostopen na <http://www.novinar.com/dokumenti/statut.php> (14. 10. 2004).

Košak, Andrej (2004): Seve – Global. Žurnal, Ljubljana, 11. 6. 2004, str. 65.

Križaj, Franc (1989): Osebnostne svoboščine in zasebnost v informacijski družbi. ČGP Delo – TOZD Gospodarski vestnik, Ljubljana.

Kužnik, Barbara (2004): Val 202, Radio Slovenija, Ljubljana, 3. 6. 2004.

Lull, James in Hinerman, Stephen (1997): Media Scandals: The search for scandal. Polity Press, London.

Mali, Mladen (2005): Pornografski film s Severino. Večer, Maribor, 4. 6. 2004, str. 32.

Matijević, Božena (2004): Severina (ni)je vest. Dostopno prek <http://www.index.hr> (4. 6. 2004).

Martinčič, Janez (2004): Izjava tedna. Val 202, Radio Slovenija, Ljubljana, 4. 6. 2005)

Mehle, Borut (2004): Punca je naredila dan. Dnevnik, Ljubljana, 8. 6. 2004, str. 17.

Merrill, John C. (1989): The Dialectic in Journalism: Toward a Responsible Use of Press Freedom. Louisiana State University Press, Baton Rouge and London.

Meyer, Philip (1987): Ethical Journalism: a Guide for Students, Practitioners and Consumers. Longman, New York.

Muck, Desa (2004): Kdo se boji rumenega tiska? Jana, Ljubljana, 17. 9. 2004, str. 58.

N., M. (2004): Dostopno prek <http://www.index.hr> (2. 6. 2005).

N., N. (2004): Pornozvezda. Lady, Ljubljana, 9. 6. 2004, str. 5.

Peters, John (1993): Distrust of Representation: Habermas on the Public Sphere. Media, Culture and Society, 15, 4, 541–571.

Pilsel, Drago (2004): Porno Severina. Mladina, Ljubljana, 7. 6. 2004, str. 23.

P., M. (2004): Pevka, ki so ji ukradli zasebnost. Jana, Ljubljana, 14. 6. 2004, str. 24–25.

Polajnar-Pavčnik, Ada, (1994): Nekateri civilnopravni vidiki varstva pred posegi v človekovo zasebnost. Podjetje in delo, 20, 5–6, str. 605–610.

Poler, Melita (1996): Etika nove dobe: Kant in novinarska etika. Magistrsko delo, FDV, Ljubljana.

Poler, Melita (1997): Novinarska etika. Magnolija, Ljubljana.

Predpisi o novinarjih in medijih z uvodnimi pojasnili (1995). ČZ Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.

Radmilovič, Marko (2004): Zapisi iz močvirja. Val 202, Radio Slovenija, Ljubljana, 8. 6. 2004.

Rivers, L. William, Wilbur Schramm (1975): Responsibility in Mass Communications. Harper & Row Publishers, New York.

Rovšek, Jernej (1994): Varstvo človekovih pravic. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.

RTV Slovenija. Dostopna na http://www.rtvlo.si/modload.php?&c_mod=rtvav&c_id=1 (7. 6. 2004)

Sedmak, Marjan, Jana Urbas (1995): Predpisi o novinarjih in medijih. ČZ Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana.

Splošna deklaracija o človekovih pravicah (1948), sprejeta z resolucijo 217 A (III). Dostopna na <http://www.dostopdoinformacij.si/index.php?id=221> (15. 9. 2004).

Šelih, Alenka (1979): Zasebnost in nove oblike kazenskopravnega varstva. Zbornik znanstvenih razprav, Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, Ljubljana, str. 149–181.

Šinkovec, Janez (1996): Zasebnost in sredstva javnega obveščanja. Podjetje in delo, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 5–6, str. 903–913.

Šinkovec, Janez (1997): Varstvo zasebnosti v tisku in drugih medijih. Pravna praksa, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 9, str. 2–3.

Thompson, John Brookshire (1990): Ideology and Modern Culture: critical social theory in the era of Mass Communications. Stanford University Press, Stanford.

Ustava Republike Slovenije (1991): Ustava Republike Slovenije in Ustavni zakon. Mavrica, Celje.

Zakon o medijih. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 35/01, str. 4017, dostopen na http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html (12. 9. 2004).

Zakon o elektronskih komunikacijah. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 43/04, str. 5271, dostopen na http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html (12. 9. 2004).

Zakon o varstvu osebnih podatkov. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 86/04, str. 10389, dostopen na http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/sprejeti_zakoni/sprejeti_zakoni.html (28. 9. 2004).

Zakon o dostopu do informacij javnega značaja. Uradni list Republike Slovenije, Ljubljana, 24/03, str. 2768, dostopen na <http://www.dostopdoinformacij.si/index> (28. 9. 2004).

Zgrabljic, Nada (2004): Slučaj Severine ili tabloidizacija javne televizije. Vjesnik, Zagreb, 8. 6. 2004.